ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 93

Archeologienota Molenhofstraat 31 te Heikruis (Vlaams-Brabant).

BART DE SMAELE, HADEWIJCH PIETERS, KATRIEN VAN DEN BERGHE & JANSSENS D.

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2016
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Bart De Smaele, Hadewijch Pieters & Simon Claeys
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba.

Inhoudsopgave

1 Administratieve fiche ..... - 4 -
2 Bureauonderzoek ..... - 9 -
2.1 Archeologische voorkennis ..... - 9 -
2.2 Aanleiding van het onderzoek ..... - 9 -
2.3 Doel van het onderzoek ..... - 9 -
2.4 Huidige situatie projectgebied ..... - 10 -
2.5 Beschrijving geplande werken ..... - 10 -
2.6 Randvoorwaarden ..... - 11 -
2.7 Werkwijze ..... - 11 -
3 Assessmentrapport ..... - 19 -
3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied ..... - 19 -
3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied ..... - 21 -
3.2.1 Tertiair geologisch ..... - 21 -
3.2.2 Quartair geologisch ..... - 22 -
3.2.3 Bodem ..... - 23 -
3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied ..... - 28 -
3.3.1 Algemene historische situering ..... - 28 -
3.3.2 Geschiedenis van het klooster der Ursulinen ..... - 30 -
3.3.3 Historisch kaartmateriaal ..... - 34 -
3.4 Archeologische situering van het projectgebied ..... - 40 -
3.5 Besluit ..... - 42 -
3.6 Besluit breed publiek ..... - 46 -
4 Bibliografie ..... - 48 -
5 Lijst van plannen ..... - 49 -
6 Lijst van figuren ..... - 50 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2016K135
Site	Heikruis - Molenhofstraat
Projectsigle ADEDE	HEI-MOL
Ligging	Molenhofstraat 31 1670 Heikruis (Pepingen)
Bounding Box	Punt 1 (W): X: 131654,062m Y: 158291,966m Punt 2 (O): X: 131869,095m Y: 158352,997m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	6de afdeling, sectie A, nr. 127p; sectie B, nr.29e Zie plannr. 3
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Opdrachtgever	Vzw Mater Dei Molenhofstraat 31 1670 Heikruis
Aard van de vervolgwerken	Proefsleuvenonderzoek
Uitvoerder	ADEDE bvba Antwerpsesteenweg 56 9000 Gent
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Bart De Smaele 2015/00070
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	De Smaele B., Pieters H., Van Den Berghe K. & Janssens, D., 2016, Archeologienota Molenhofstraat 31 te Heikruis (Vlaams-Brabant), ADEDE Archeologisch Rapport 93, Gent.
Grootte projectgebied	25 259m^2
Periode uitvoering	November 2016
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	Zie plannr. 4

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 1
Topografische kaart.

2016K135

Digitaal aangemaakt 16/11/2016

1:1 500 © NGI

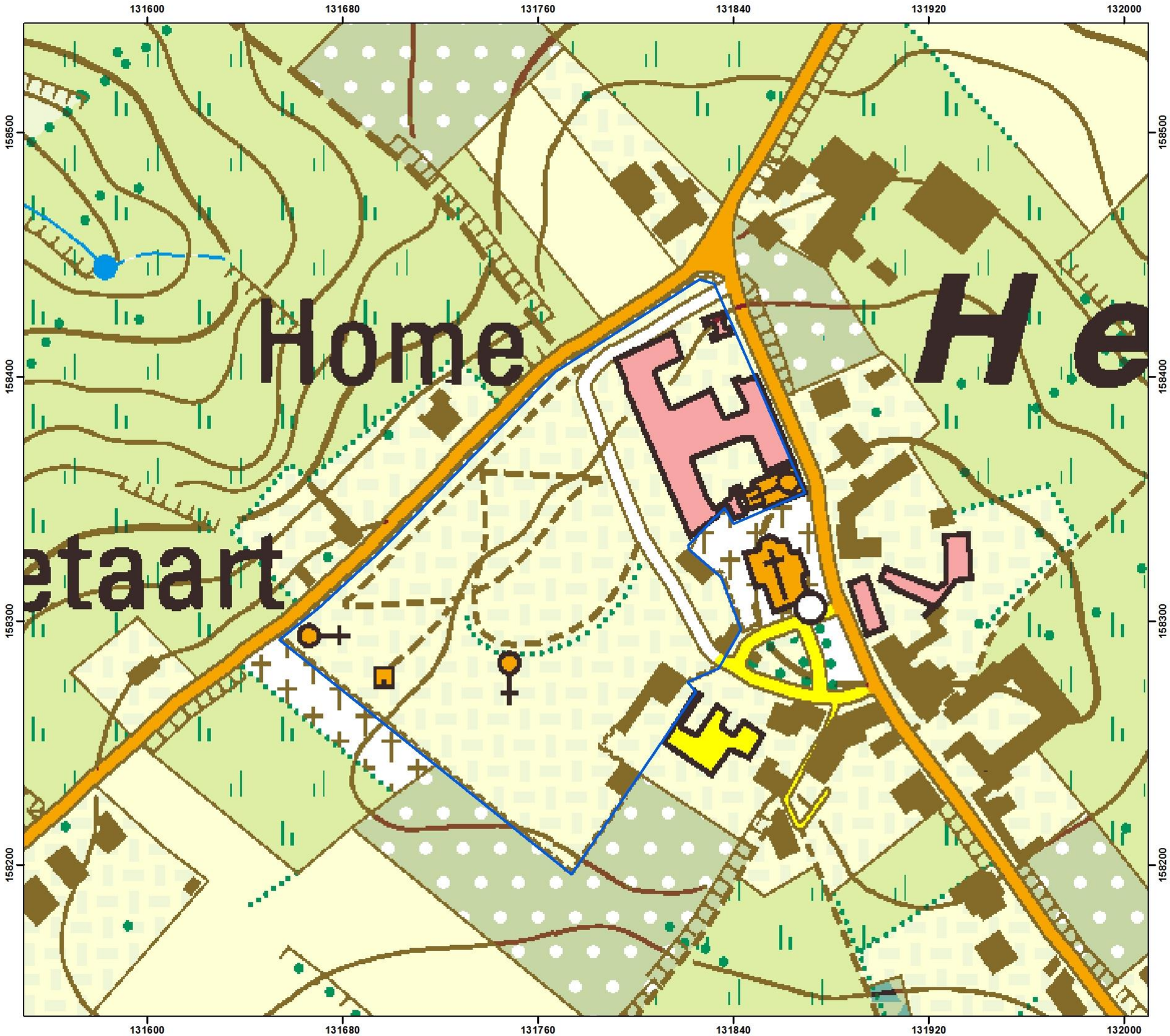
Legende

Projectgebied

N

0 110

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 2
Orthofoto, 2015.

2016K135

Digitaal aangemaakt 16/11/2016

1:1 500 © AGIV

Legende

Projectgebied

N

0 110

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 3
GRB.

2016K135

Digitaal aangemaakt 16/11/2016

1:900 © AGIV

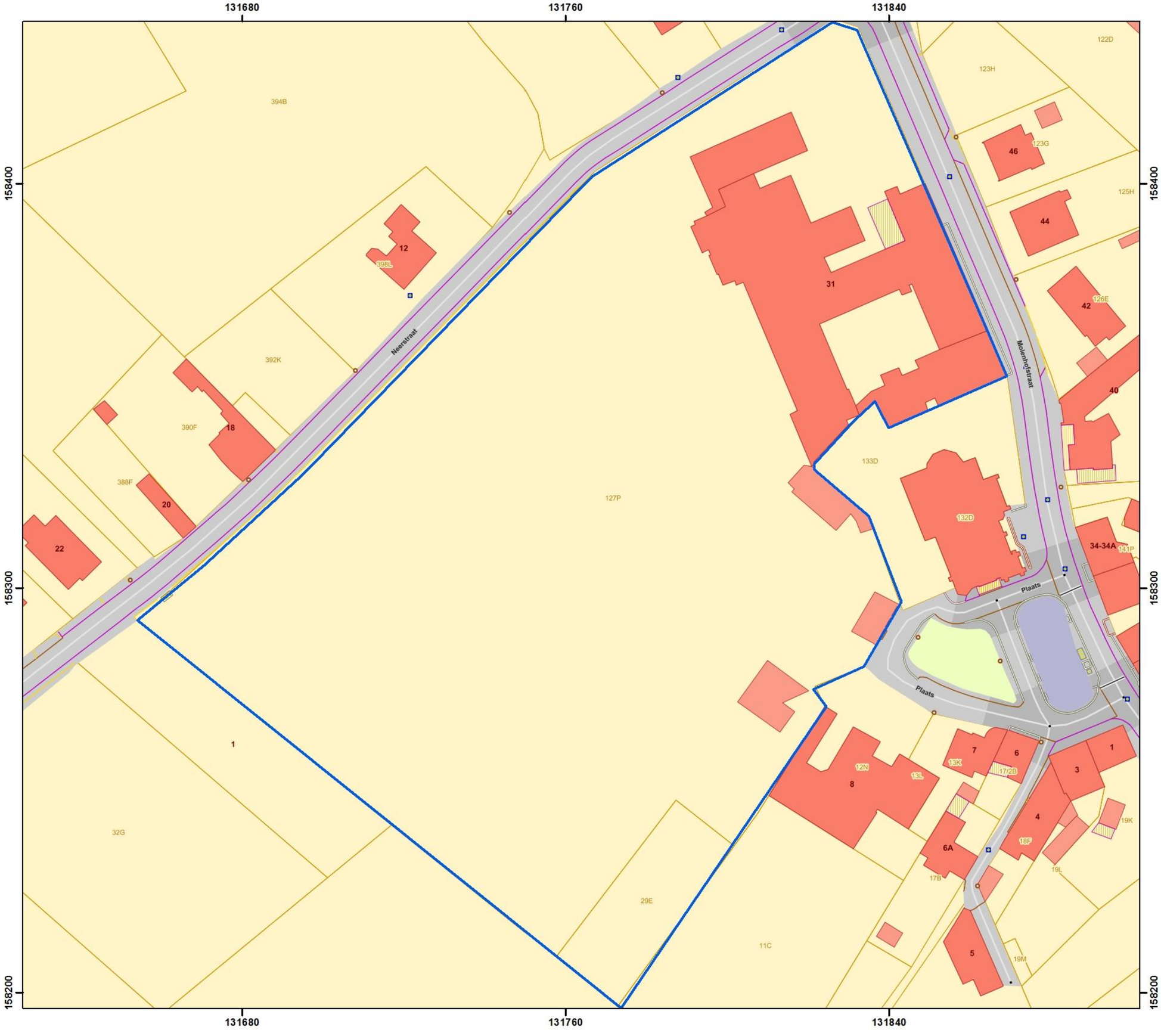
Legende

Projectgebied

N

0 70

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 4
Gekende verstoorde zones.

2016K135

Digitaal aangemaakt 16/11/2016

1:1 000 © AGIV

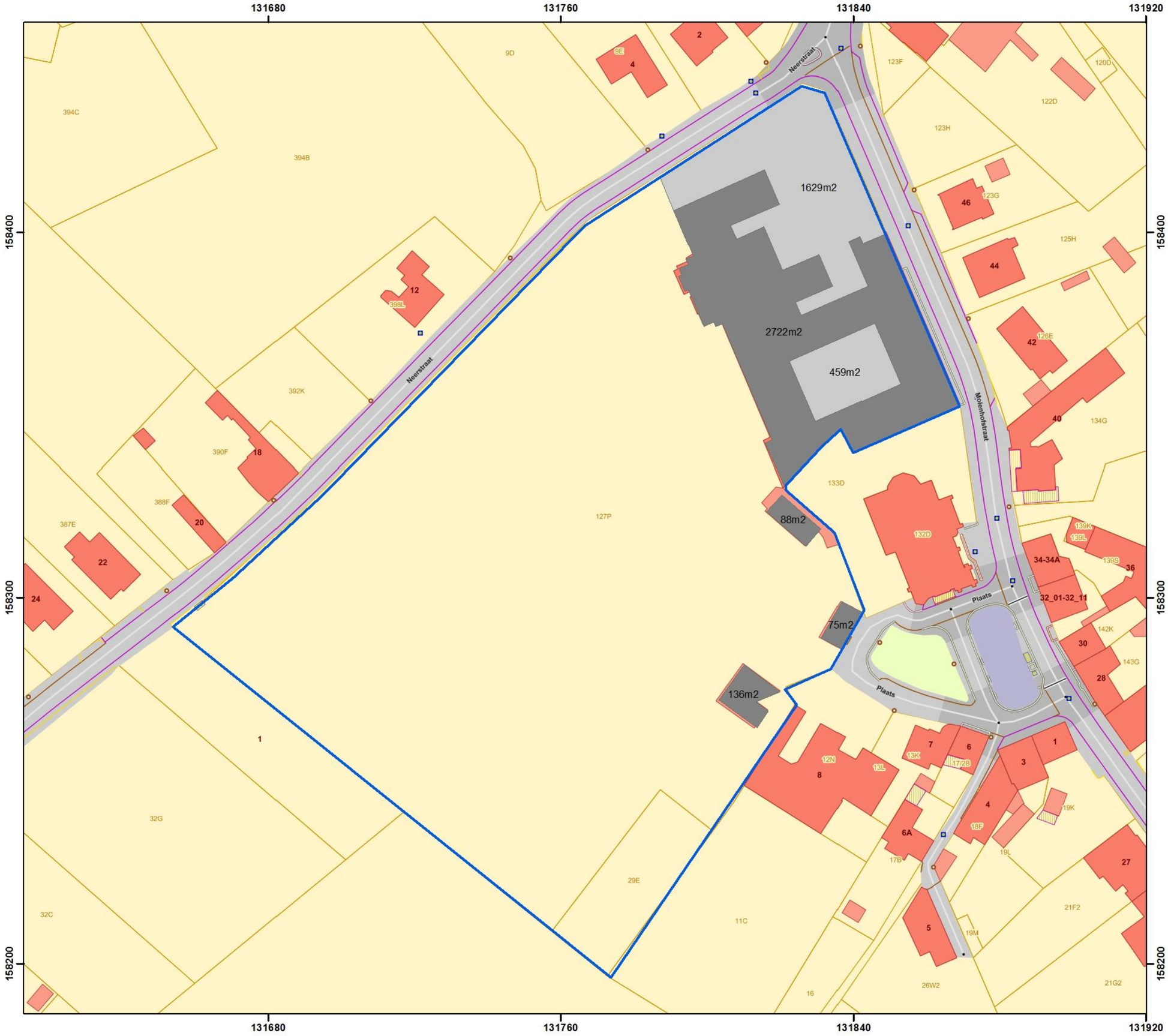
Legende

Projectgebied

N

0 80

Meter

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen het onderzoeksgebied is tot op heden nog geen archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied zijn wel een aantal CAI-meldingen terug te vinden die in de databank van de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) zijn opgenomen. Het betreft het aanpalend kerkgebouw daterend uit de late middeleeuwen en 2 hoeves waarvan één eveneens dateert uit de late middeleeuwen en de andere uit de 18e eeuw. Deze meldingen geven zicht op een rijk archeologisch verleden in het gebied en worden besproken in §3.4 Archeologische situering van het projectgebied.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?

- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Op het adres te Molenhofstraat 31 ligt momenteel het Woonzorgcentrum Mater Dei georiënteerd tegen eerder vernoemde straat tot aan de kruising met de Neerstraat. Hier bevindt zich het wooncomplex met aanhorende parking. Dit gebouw is opgebouwd op gemetselde zoolfundering waarvan de diepte niet achterhaald kan worden. Gezien funderingen verwezenlijkt worden op vorstvrije diepte, kan men een minimum van 80cm aannemen. Het gebouw is eveneens onderkelderd waardoor er lokaal diepere ingrepen verwezenlijkt zijn. Voor een historische beschrijving van dit voormalig Ursulinenklooster wordt verwezen naar § 3.3.2 'Geschiedenis van het klooster der Ursulinen'. Ten zuidwesten van het complex bevindt zich de vastgestelde historische tuin. In het oosten bevinden zich 2 bergingen en een garage. Voor een inplantingsplan van de bestaande toestand wordt verwezen naar plannr. 5.

2.5 Beschrijving geplande werken

De geplande werken behelsen een sloop van het bestaande gebouw en een inplanting op de locatie van de huidige historische tuinen. Het nieuwe woonzorgcentrum zal bestaan uit 4 wooncomplexen opgebouwd in vierkantsvorm en georiënteerd op een binnenplein en -tuin. Er wordt een oprit aangelegd ter hoogte van de Molenhofstraat met verhard wegtracé rondom het geplande complex. Het binnenplein zal eveneens verhard worden door verschillende wandelpaden. Op elke hoek van het terrein worden parkeerplaatsen voorzien, aan de oostzijde, waar de ingang zich zal bevinden, worden twee rijen parkeerplaatsen voorzien georiënteerd langs het intern wegtracé. In totaal worden er 52 parkeerplaatsen aangelegd De geplande bouwwerken omvatten ruim 4500m² ingreep in de bodem, het totale gebied dat een nieuwe ingreep door middel van bouwwerken, verharding, ... kent is ruim 1.5 ha groot. Het terrein wordt genivelleerd over het gehele onderzoeksgebied.
Deze geplande werken vereisen de sloop van het huidige gebouw en aanhorende parking over een totale oppervlakte van 4810m², de sloop van enkele bijgebouwen waaronder een garage met

oppervlakte 75m², een kloostermuur en twee bergingen aan de zuidelijke zijde met een gecumuleerde oppervlakte van 224m².

Voorafgaand aan de geplande werken wordt het terrein genivelleerd. Hierbij wordt een afgraving uitgevoerd tot op een hoogte van 87.80m TAW (+25 cm teelaarde) op het overgrote deel van het terrein. Hierdoor graaft men in het oosten van het onderzoeksgebied tot 1.3 meter af. In het westelijke deel van het onderzoeksgebied, ter hoogte van blok B vindt een ophoging plaats tot op een hoogte van 87.80m TAW (+25cm teelaarde).

Onder de 4 woonblokken worden kruipkelders voorzien die een ingreep in de bodem zullen veroorzaken tot op een diepte van 1.60 meter ten opzichte van het genivelleerde niveau. Concreet betekent dit een ingreep tot 1.1m in het westen en 2.6m in het oosten ten opzichte van het huidige maaiveld.

Er worden ook 4 liften ingeplant aan elke hoek van de vierkantsconstructie. Deze veroorzaken een verstoring tot 1.75m in de bodem. De plaatsing van enkele septische putten en regenwaterputten omvatten een diepteingreep van 3.4m. De verharding van de interne wegen en parkeerplaatsen reiken 0.2m diep ten opzichte van het genivelleerde vlak.

Tijdens de sloop zal eveneens de kapel behorende tot het Ursulinenklooster gesloopt worden maar de kelder met toegang van op de begraafplaats wordt bewaard[1].

Voor een inplantingsplan van de geplande toestand wordt verwezen naar plannr. 6.

2.6 Randvoorwaarden

Het vervolgonderzoek kan pas aangevat worden na het bouwrijp maken van het onderzoeksgebied. Hierbij dienen de huidige bomen die behoren aan de historische tuin gezaagd te worden en de bestaande gebouwen afgebroken te worden.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen.

[1] *Info meegedeeld door bouwheer op 16/12/2016.*

Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
  - Inplantingsplan huidige toestand
  - Inplantingsplan geplande toestand
  - Doorsnede bestaande toestand
  - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
  - Topografische kaart
  - Orthofoto
  - Kadasterkaart
  - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
  - Tertiair geologische kaart
  - Quartair geologische kaart
  - Bodemtypekaart
  - Erosiegevoeligheidskaart
  - Potentiële bodemerosiekaart
  - Bodemgebruiksbestand
- Historische situering:
  - Cartes des Pays-Bas van Fricx, 1712
  - Militaire kaart van Ferraris, 1777
  - Atlas der Buurtwegen, 1841
  - Vandermaelen kaarten, 1846-1854
  - Kaart van Popp, 1842-1879
  - Luchtfoto's
- Archeologische situering:
  - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
  - Inventaris Onroerend Erfgoed

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 5
Inplantingsplan bestaande toestand.

2016K135

Digitaal aangemaakt 17/11/2016

1:800 © opdrachtgever

Legende

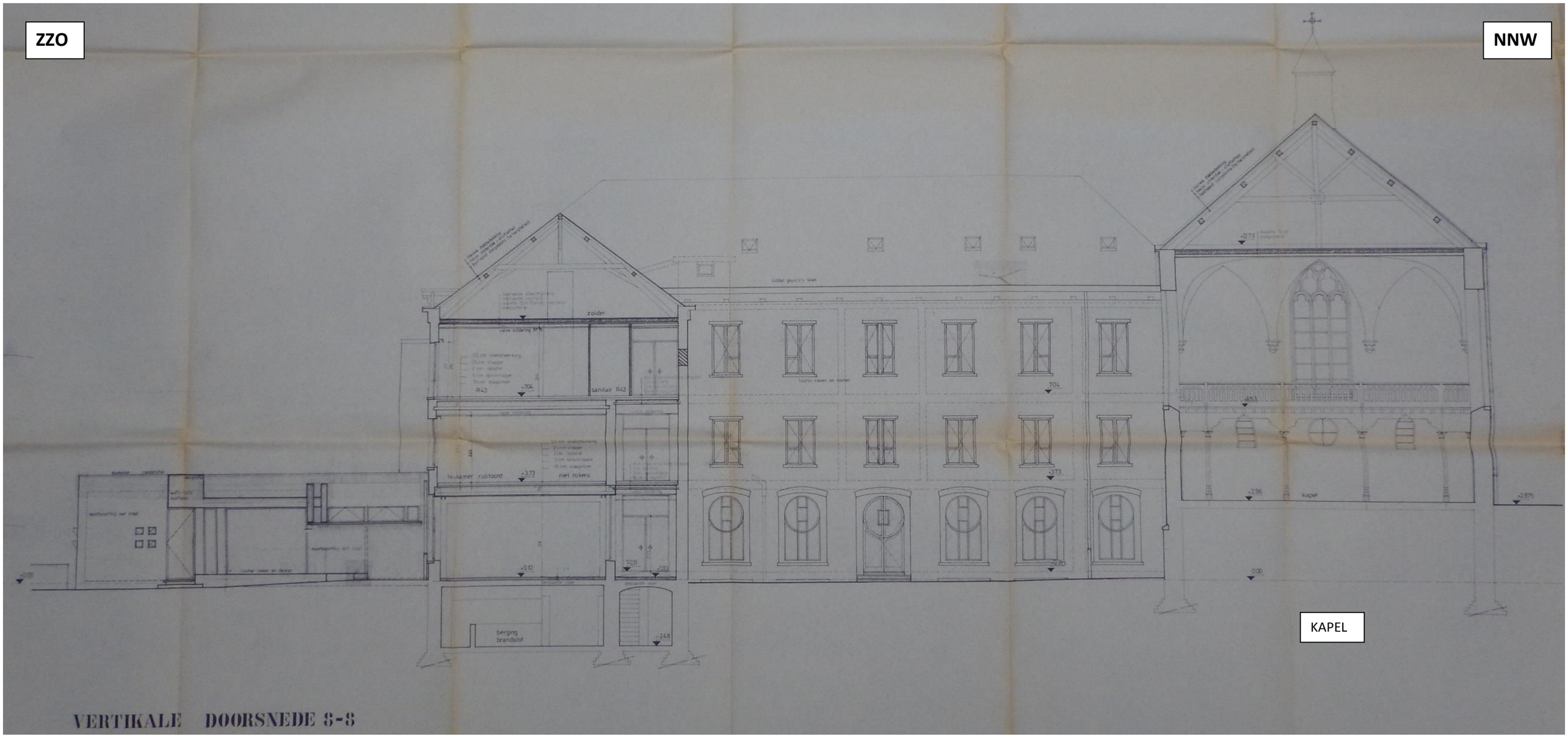
Projectgebied

N

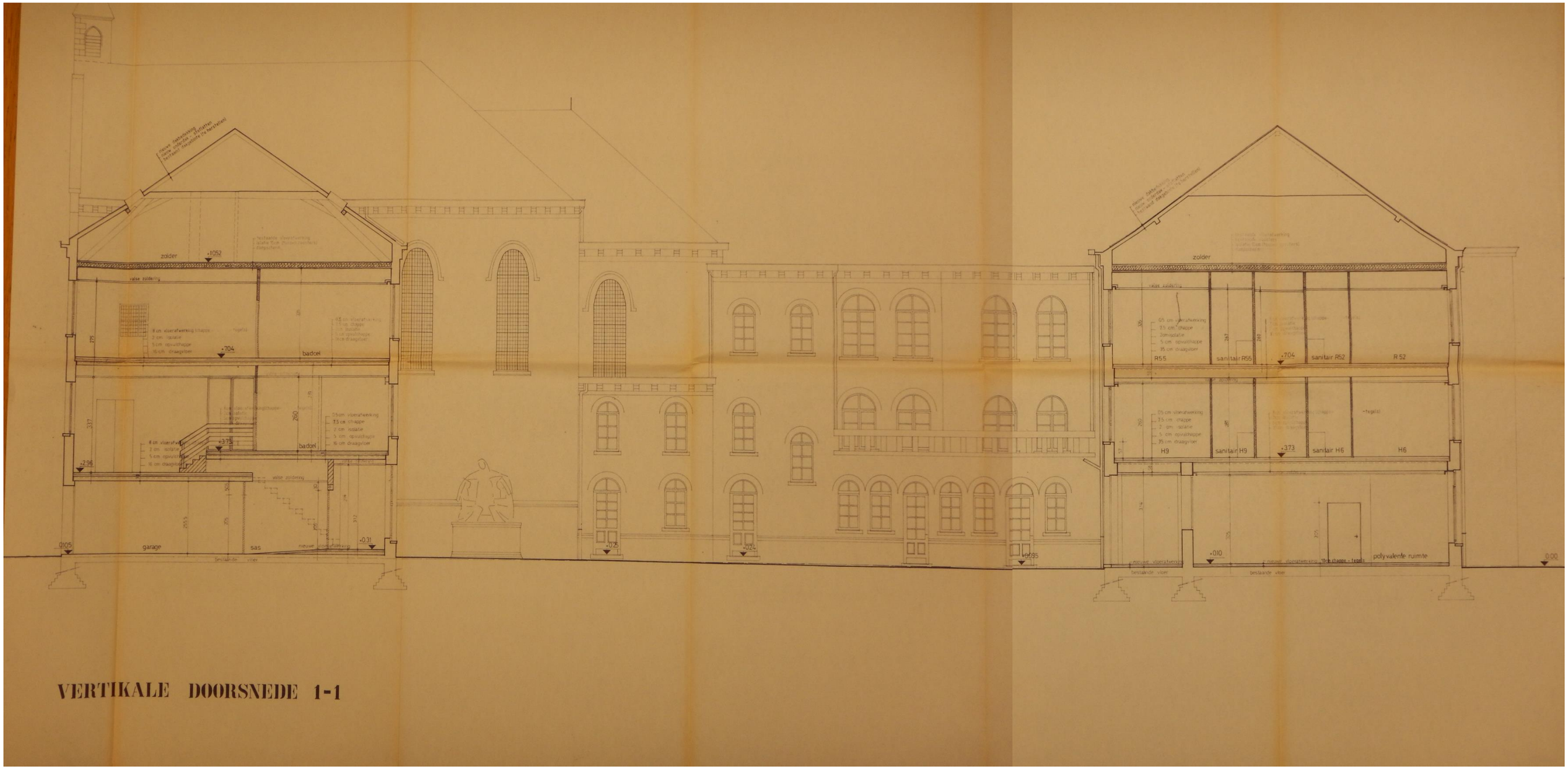
0 60

Meter

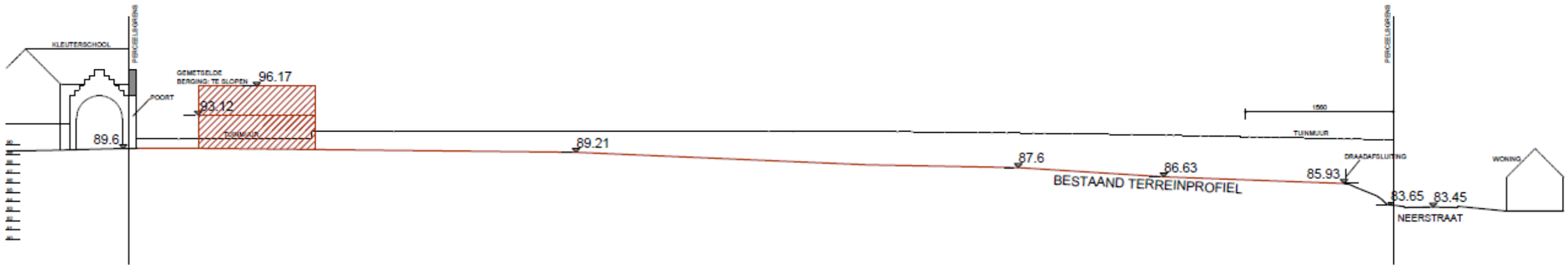

VERTIKALE DOORSNEDE S-S

VERTIKALE DOORSNEDE 1-1

Terreinprofiel bestaande toestand

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 6
Inrichtingsplan ontwerptoestand.

2016K135

Digitaal aangemaakt 17/11/2016

1:800 © opdrachtgever

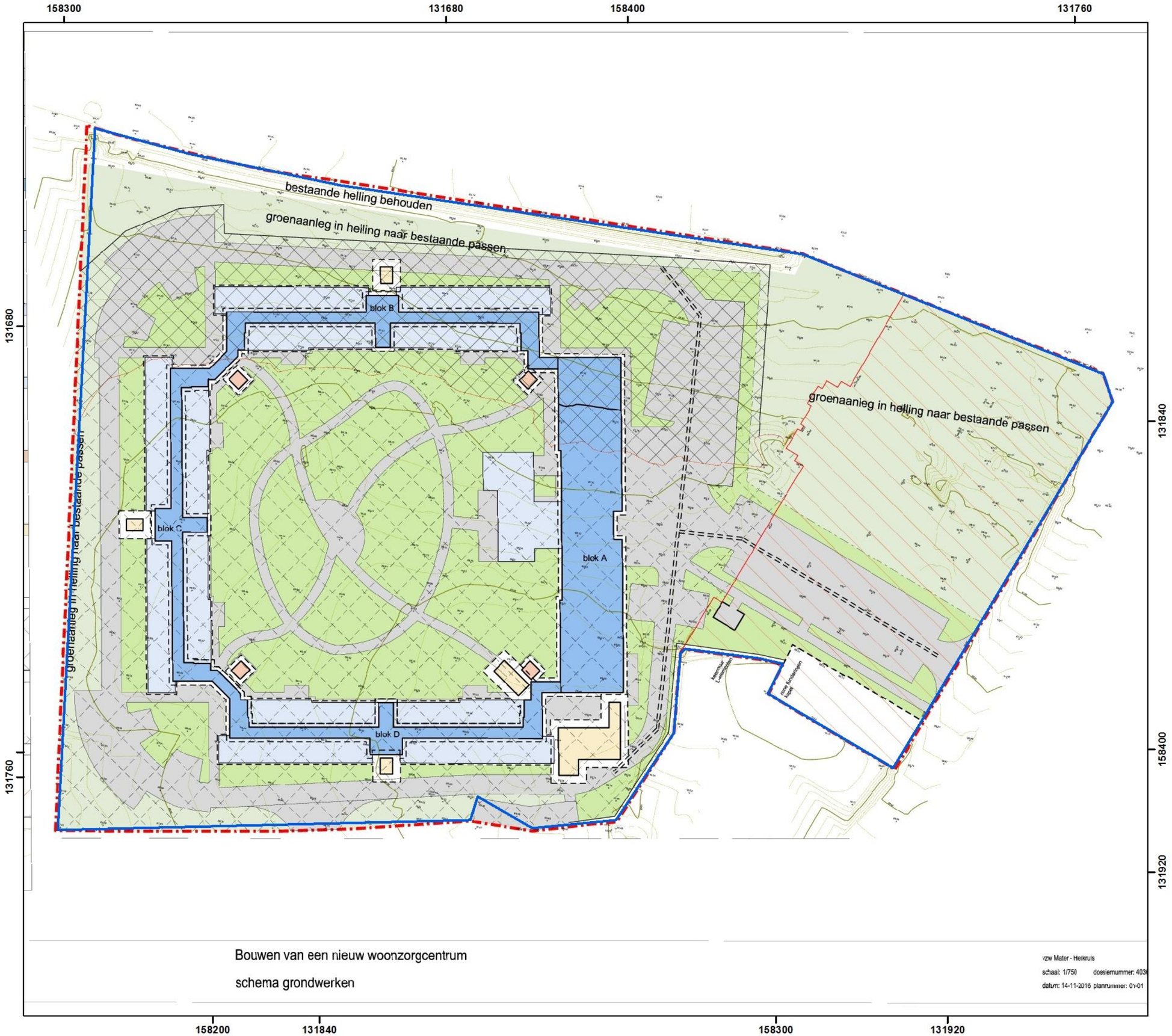
Legende

Projectgebied

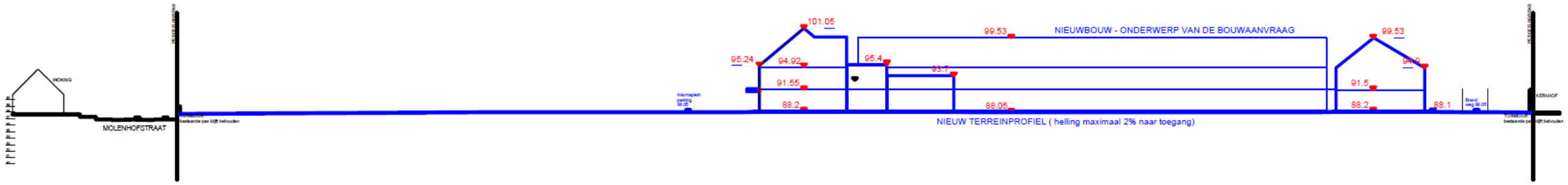
N

0 60

Meter

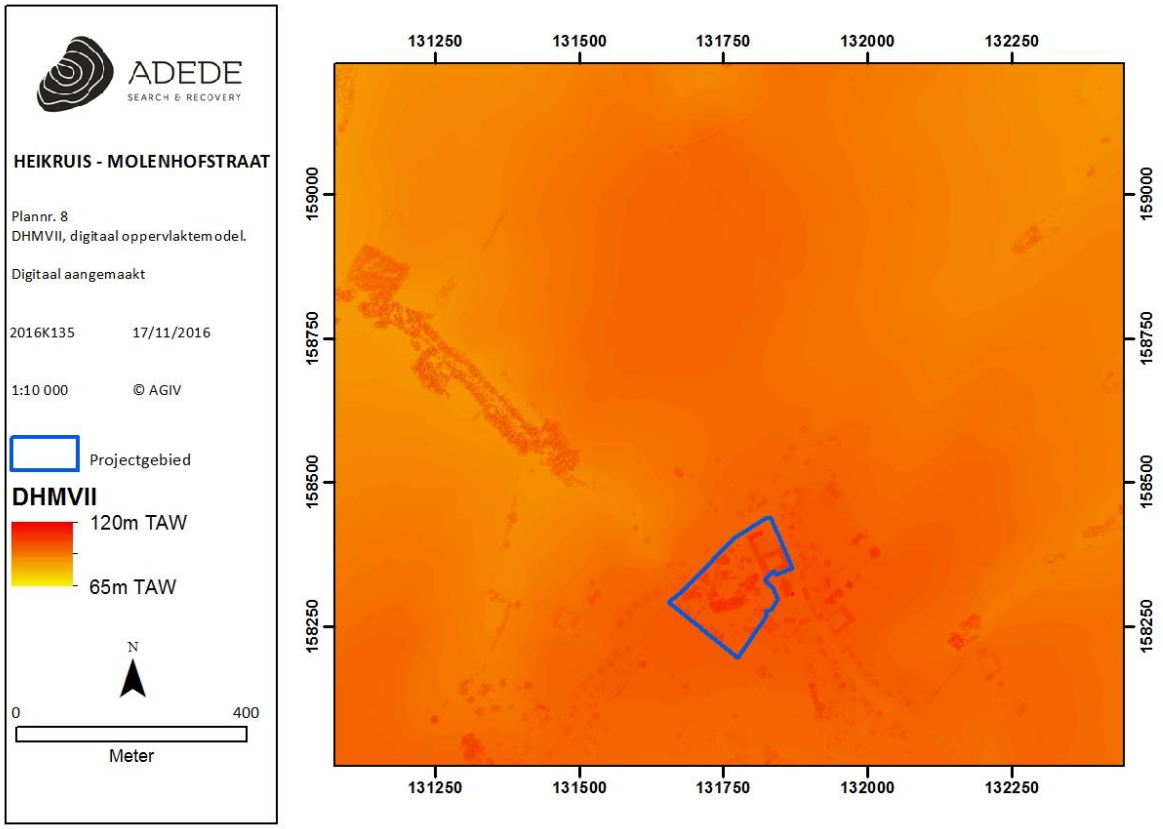
Terreinprofiel ontwerptoestand

3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

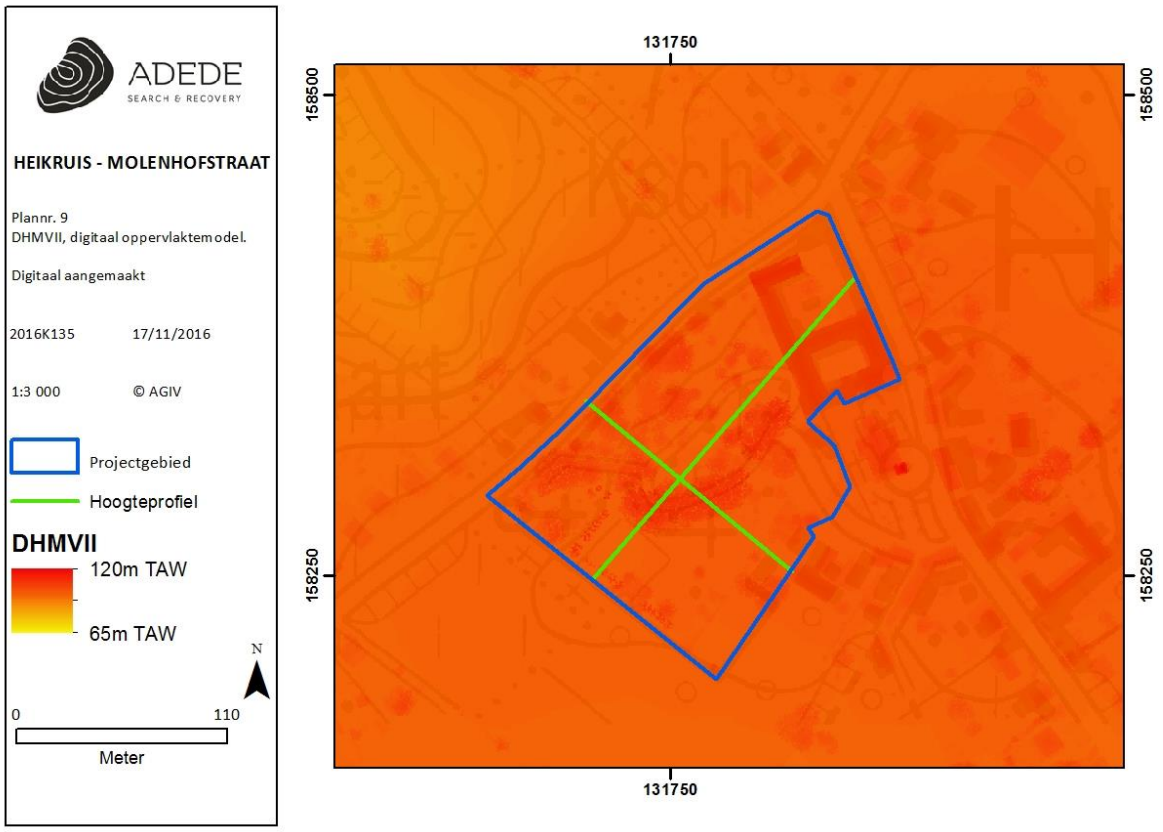
De gemeente Pepingen ligt in het Vlaamse Gewest, in de provincie Vlaams-Brabant en in het arrondissement Halle-Vilvoorde. Pepingen maakt deel uit van het Pajottenland en ligt ten westen van het kanaal Brussel-Charleroi. De gemeente bestaat uit volgende deelgemeenten: Beert, Bellingen, Bogaarden, Elingen, Heikruis en Pepingen. De gemeente wordt doormidden gesplitst door de gewestweg N28[2]. De dorpskom van Heikruis ligt op de waterscheidingskam van het Zuun- en het Laubecqbekken (twee zijrivieren van de Zenne), meteen ook het hoogste punt (+91 m) van Groot-Pepingen.

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal oppervlaktemodel 1m.

Op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen II ligt het onderzoeksgebied op een hoogte van ongeveer 90m TAW.

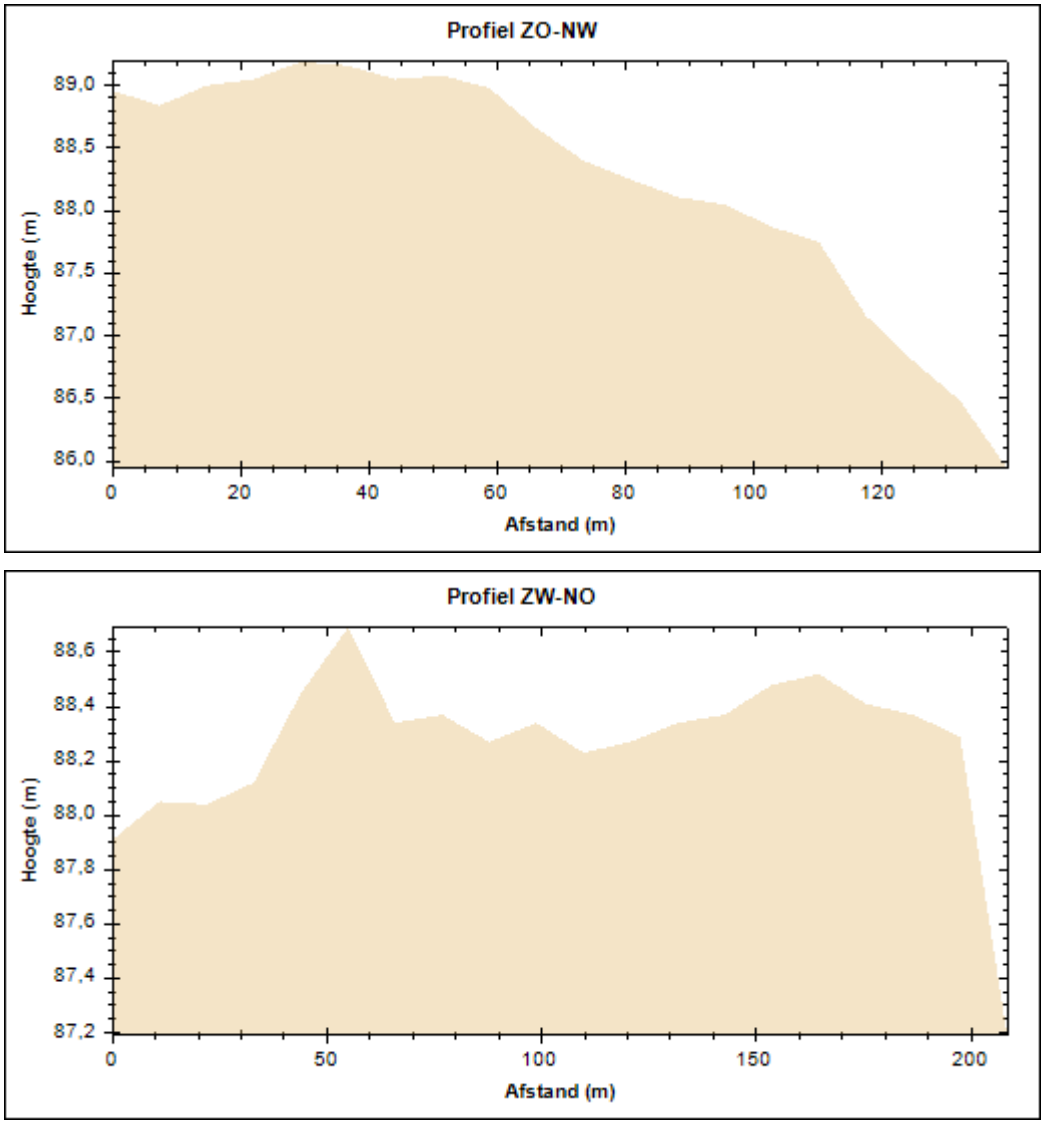
[2] *http://www.pepingen.be/fb111zsah1339eaod1czrc176.aspx*

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal oppervlaktemodel 1m (detail).

Het zuidelijke gedeelte van de gemeente heeft een uitgesproken agrarisch karakter met her en der kwadraathoeven. Het Bos ter Rijst en het Bois de Strihou strekken zich uit aan beide zijden van de taalgrens[3].

[3] *http://www.pepingen.be/fb111atah1339faod1czrc17.aspx*

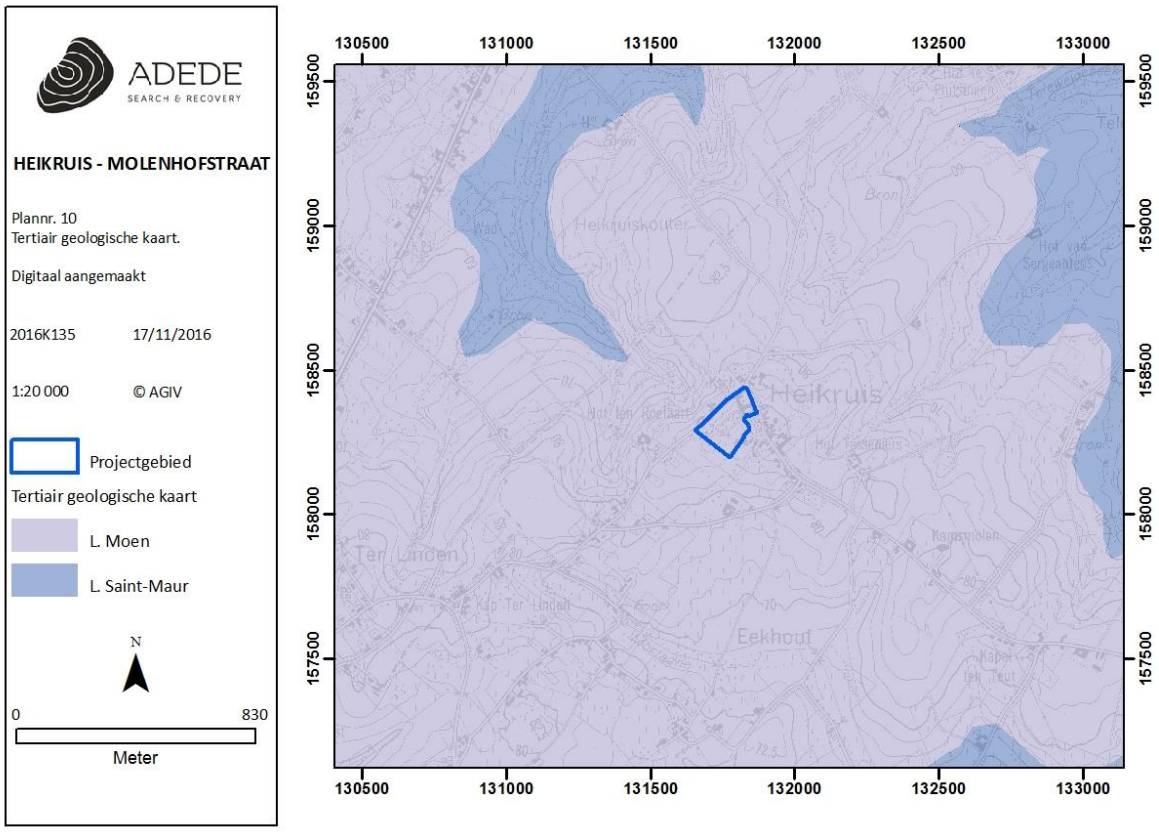
Figuur 3. Hoogteprofielen © AGIV.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De tertiair-geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de quartaire afzettingen weer. Het projectgebied bevindt zich in het Lid van Moen. Het Lid van Moen is één van de 4 leden die samen de Formatie van Kortrijk vormen. Het lid is een heterogene afzetting van siltig tot zandig materiaal met kleiige zones. Er zijn Nummulites planulatus aanwezig en de dikte van het Lid van Moen kan oplopen tot 35m[4].

[4] *Schroyen K., Buffel P., Matthijs J., Toelichting bij de Quartairgeologische kaart 31-39, kaartblad Brussel-Nijvel*

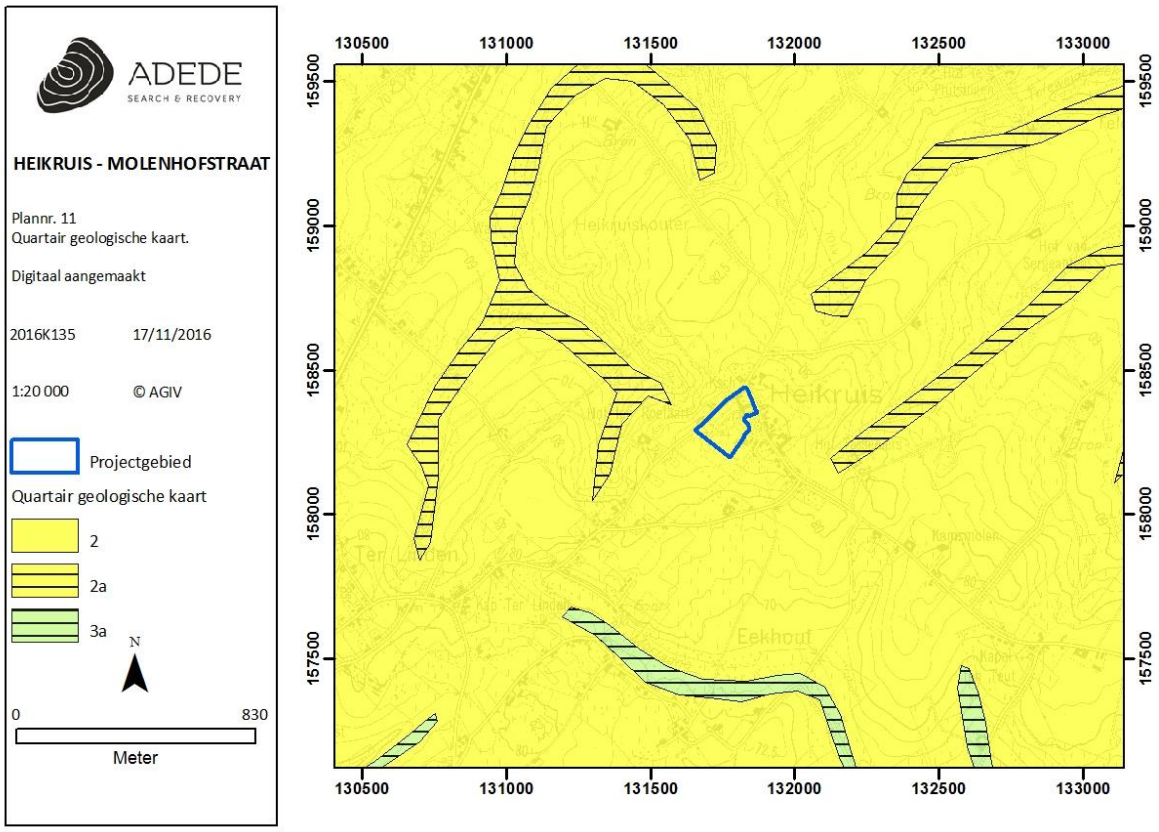
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

Binnen het projectgebied is er reeds een boring bekend uit de databank van DOV. De boring is uitgevoerd in de vorm van een spoelboring en bereikt een maximale diepte van 119m. De boring laat een duidelijke interpretatie toe en geeft aan dat de Formatie van Kortrijk start op 8m diepte en loopt tot 65m diepte[5].

3.2.2 Quartair geologisch

De quartair geologische kaart (1:200.000) geeft aan dat het plangebied zich bevindt in een zone waar er geen holocene en/of tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie voorkomen. De pleistocene sequentie bestaat uit eolische afzettingen (zand tot silt) van het laat-pleistocene Weichseliaan. Deze vertalen zich in zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen en silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. Daarnaast komen er ook hellingsafzettingen van het quartair voor[6].

[5] *https://www.dov.vlaanderen.be/zoeken-ocdov/proxy-boring/boorstaat/1974-103594/rapport/rapportboringstandaard?outputformaat=PDF&titel=DOV+Boorrapport*
[6] http://Geopunt.be

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

Hoe deze afzettingen zich op het terrein manifesteren, kan in bepaalde mate afgeleid worden uit een boring uit de databank van DOV die gezet werd binnen het projectgebied. De boring is uitgevoerd in de vorm van een spoelboring en bereikt een maximale diepte van 119m. De boring laat een duidelijke interpretatie toe en geeft een quartaire (gele) leemafzetting weer tot op een diepte van 8m[7].

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële erosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtype

Op de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied weergegeven binnen drie bodemtypes.

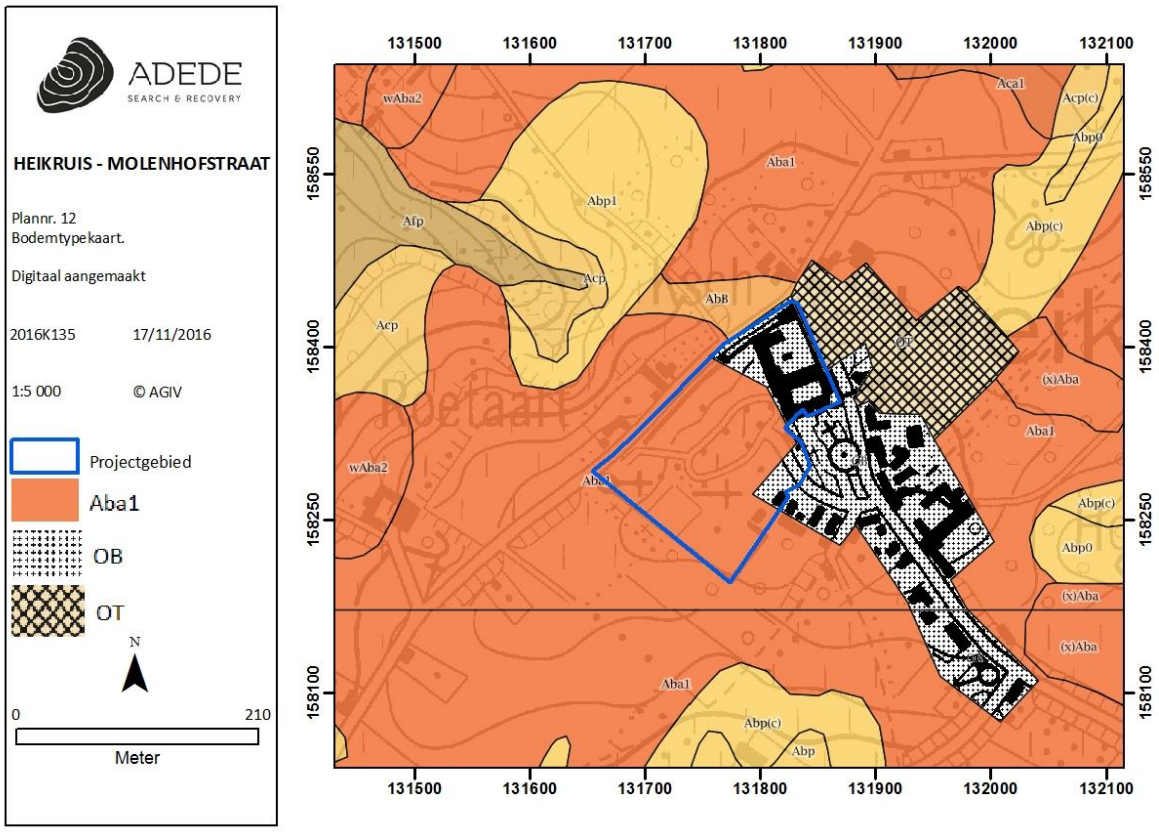
[7] *https://www.dov.vlaanderen.be/zoeken-ocdov/proxy-boring/boorstaat/1974-103594/rapport/rapportboringstandaard?outputformaat=PDF&titel=DOV+Boorrapport*

-**OB**: Dit type bodem komt voor bij bebouwde gronden, het zijn kunstmatige of antropogene bodems. Soms wordt het bodemprofiel immers door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van.

-**OT**: Dit type bodem komt voor bij sterk vergraven gronden, het zijn kunstmatige of antropogene bodems. Soms wordt het bodemprofiel immers door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in vergraven terreinen (OT) zijn daar een voorbeeld van.

-**Aba1**: Dit type bodem is een droge leembodem met textuur B horizont. De serie Aba, ontwikkeld in het pleistocene loessdek vertoont onder de A-horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont. De bouwvoor is een donkerbruin, homogeen humushoudend leem; bij Aba1 rust de Ap op een geelbruine overgangshorizont. De Bt is bruin zwaar leem (gemiddelde 20% klei) met meestal goed ontwikkelde polyedrische structuur en kleihuidjes (coatings). Naar onder toe neemt het kleigehalte sterk af en verdwijnt de structuur geleidelijk terwijl de kleur geelbruin wordt. Bij Aba(b) profielen met gevlekte textuur B vertoont deze horizont grijze strepen of gebleekte vlekken. Bij de substraatseries begint een steenachtig zand, klei- of klei-zandsubstraat op geringe of matige diepte. De bodems vertonen geen watergebrek en geen wateroverlast dank zij de gunstige drainage en het hoog waterbergend vermogen. Substraatseries zijn evenwel gevoeliger voor droogte, te meer daar ze dikwijls op hellingen met snelle oppervlakkige ontwatering liggen. De Aba gronden zijn zeer geschikt voor veeleisende teelten (tarwe, gerst, luzerne, suikerbieten), eveneens komen ze in aanmerking voor fruitteelt (appel, peer, kers). Op sterk hellende terreinen dienen voorzorgsmaatregelen tegen de erosie genomen te worden[8].

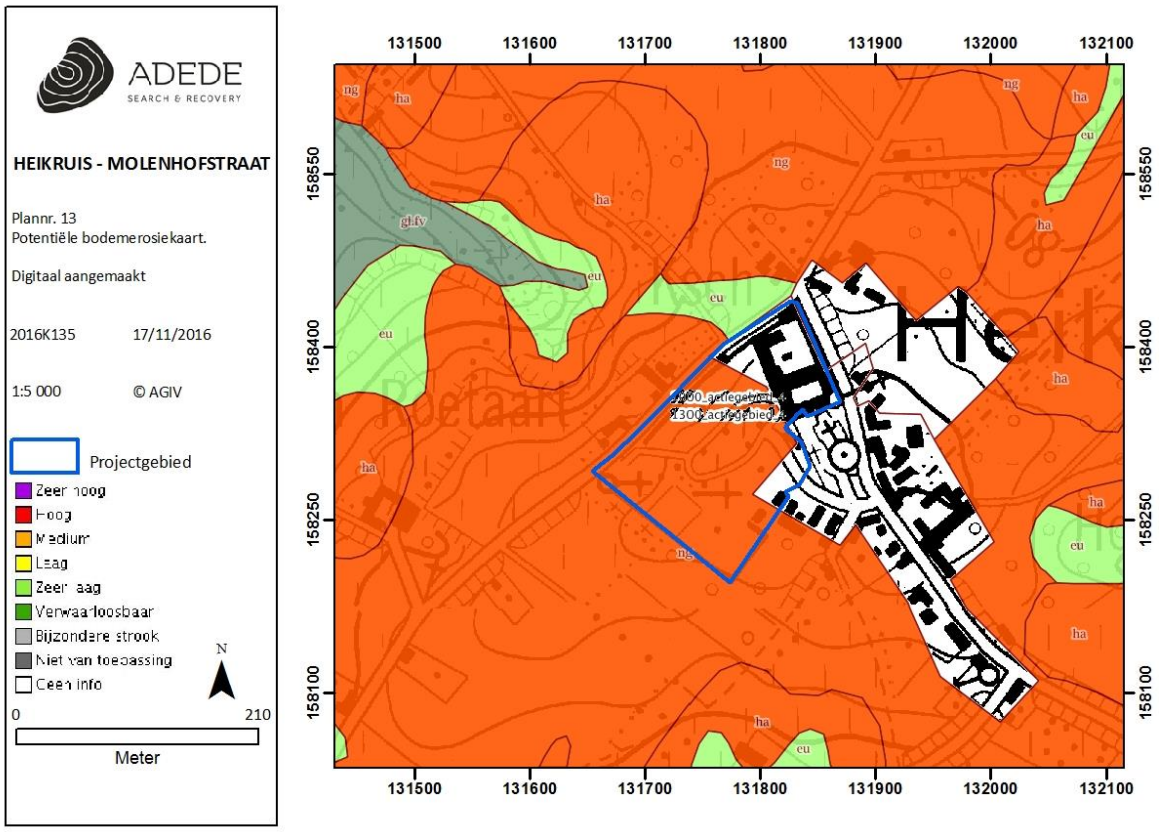
[8] *www.geopunt.be*

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

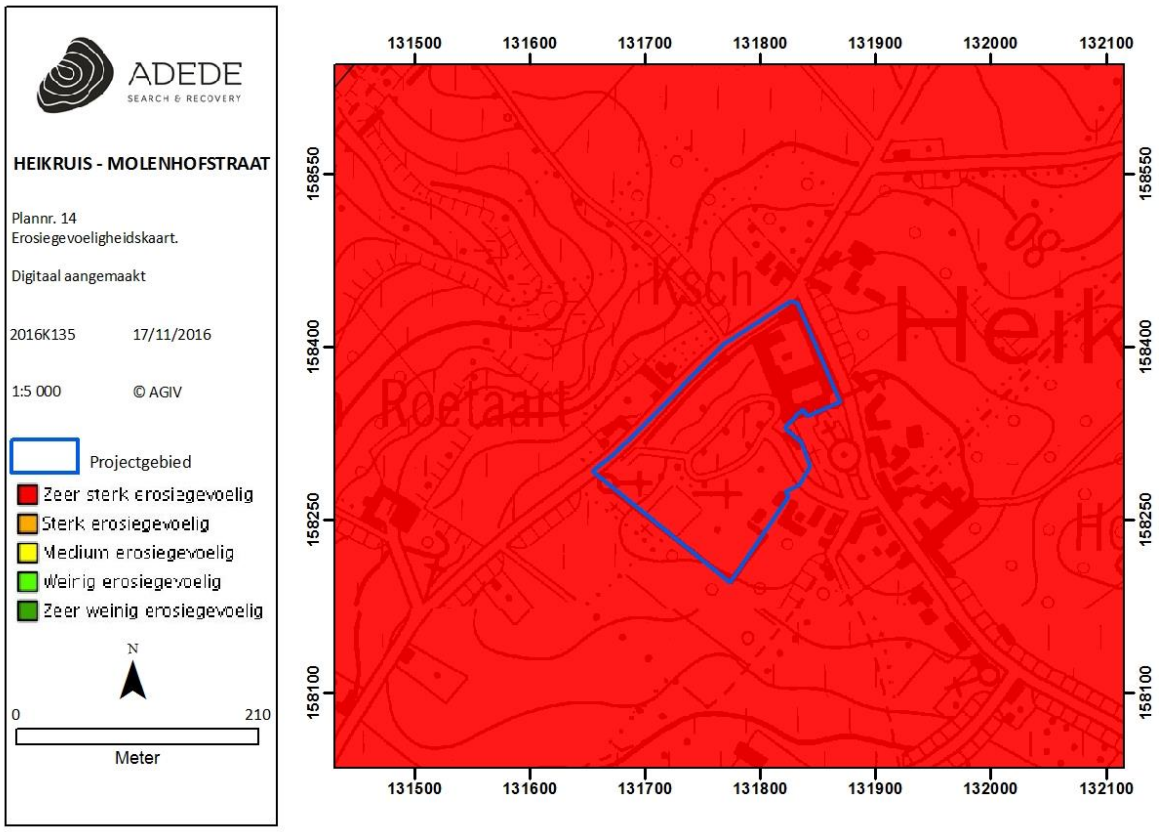
Op de potentiële bodemerosiekaart wordt de graad van eventuele erosie binnen het projectgebied niet aangeduid. Wel valt op te merken dat veel van de omgevende percelen worden aangeduid met een hoge kans op erosie.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

Op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten wordt het projectgebied weergegeven binnen een gebied dat wordt aangeduid als zeer sterk erosiegevoelig.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten.

3.2.3.4 Landgebruik

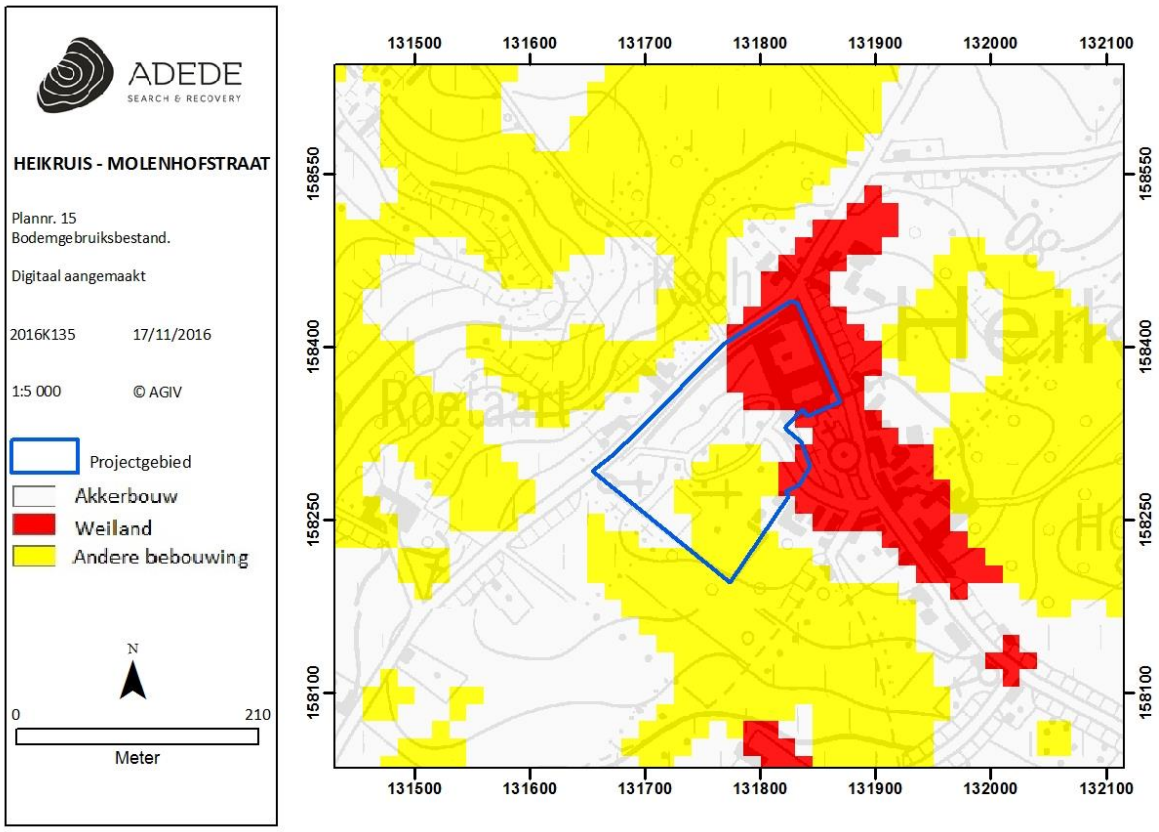
Op het bodemgebruiksbestand wordt het projectgebied afgebeeld op drie verschillende soorten bodemgebruik.

-**Andere bebouwing**: Het grootste deel van het gebied wordt bedekt door structuren. Het gaat hier over gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groene oppervlakten en open bodem. Zo'n 30 à 80% van de bodem is verhard.

-**Akkerbouw**: Dit is een bodem die gebruikt wordt in één of ander rotatiesysteem waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland.

-**Weiland**: Dit is een bodem die bedekt is met gras en die niet gelegen is in het overstromingsgebied van een rivier[9].

[9] *www.geopunt.be*

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

Het is niet geheel duidelijk waar de oorsprong van de naam Pepingen ligt. In een oorkonde van 1164 wordt melding gemaakt van een genaamde Elyas van Papenghien. In 1235 wordt de naam Pepingen vernoemd ter gelegenheid van de overdracht van een klooster gelegen op de Varenberg (ook Onze-Lieve-Vrouwberg genoemd). In dezelfde akte wordt de gemeente "Papinghen" of "Papenghien" genoemd. Pepingen zou een verbastering zijn van Paap-inghen, waarin men het woord paap (= priester, monnik) terugvindt. Het woord Inghen zou weide betekend hebben, zodoende dat Pepingen zoveel zou willen zeggen als: ‘weide toebehorende aan monniken of kloosterlingen’. Een andere verklaring is dat Pepingen afkomstig zou zijn van de persoonsnaam PAPA. Een hof met eigen grond, het Pepingenveld (hetgeen wijst op een Frankische vestiging), heeft later ook de naam heeft gegeven aan de dorpskern. Van de vroege voorgeschiedenis van Pepingen is zeer weinig gekend. De eerste inwoners vestigden zich op vruchtbare en drogere heuvelkammen, waar in de nabijheid een bron of

water te vinden was. Achter het domein Maenebroek werden in de vorige eeuw een 17-tal silexwerktuigen gevonden. In het Romeinse tijdperk liep er een belangrijke verbindingsweg van Bavai naar Asse, van daar naar Rumst en vermoedelijk dan naar de Maas- en Rijndelta. Deze weg volgde de huidige provinciale baan Edingen-Asse. Er zou een aftakking van deze Romeinse weg geweest zijn die over Kattenhol te Beert en Musain te Saintes naar Rebecq liep. Een andere aftakking zou vertrokken zijn van nabij Puttenberg (scheiding Beert/Pepingen) over Elbeek naar Bons-Villers (Liberchies). Het Romeinse Rijk kwam in verval en Germaanse stammen (o.a. Franken, Allamannen) zullen herhaaldelijk binnenvallen. Zulke invallen gingen gepaard met verscheidene plunderingen en verwoestingen. In deze tijd van nood verstopten de mensen dan ook vaak hun geld en vluchtten weg. Muntschatten werden gevonden te Gooik, te Leerbeek en te Herfelingen. Deze muntschatten werden verstopt rond het midden van de derde eeuw en de tweede helft van de derde eeuw n. Chr. De Romeinse kolonisatie eindigde in deze streek vroegtijdig, waarschijnlijk tegen het einde van de derde eeuw n. Chr. Er zijn geen vondsten van Frankische nederzettingen of geschriften met betrekking hierop gevonden, maar de Frankische kolonisatie in de streek kan worden vastgesteld op basis van de naamgeving van de dorpen, gehuchten en lokaliteiten. De Franken zullen zich gevestigd hebben op de betere gronden, reeds ontgonnen in de tijd van de Gallo-Romeinen[10].

Het ontstaan van de deelgemeente Heikruis gaat terug tot de 8ste eeuw. De stichter van Heikruis[11] wilde een vooruitgeschoven post van de versterkte villa van Lettelingen bouwen. Het betrof het goed Te Rijst, gelegen aan het Raspaillebos bij de Haerbeek. Het goed lag te midden van de bossen, op een strook rijk aan water en houtgewas. Nabij lagen kouters dewelke hij met werkzame handen zou gaan beploegen. Alvorens hier aan het werk te gaan, wilde hij de zegen van de Zaligmaker afsmeken met een groot kruis (Hadonis crucem) dat geplaatst werd aan het Therhout, achter het goed Te Rijst, gelegen op zo'n 3km ten zuidwesten van het projectgebied. In ieder geval kan met zekerheid gesteld worden dat de oudste vermelding van Heikruis wordt aangetroffen in 863 in een lijst van alle goederen die behoorden tot Lobbes. Heikruis staat er vermeld als Hadecruce. Hieruit wordt afgeleid dat Heikruis gesticht werd door Lobbes rond 700, met Hado als rentmeester en dat de naam niets te maken heeft met heide. De oorspronkelijke vorm 'Hadecuce' komt ook voor in een oorkonde uit 1024. Het maakte tot 1815 deel uit van Henegouwen met als gevolg dat het Frans er zolang de officiële voertaal bleef. Het eerste kasteel van "Ter Rijst" (wat er op wijst dat er veel rijshout werd gevonden onder de bomen van het bos) of beter genoemd "huis" werd in 1169, op bevel van de graaf van Henegouwen verwoest. Het kasteel werd voor 1234 weer opgebouwd. De familie Van der Noot heeft geruime tijd dit kasteel in haar bezit gehad. Walter Van der Noot, ridder, kamerheer van de hertog van Brabant, Filips de Goede, heeft het domein Terrest verworven op 30 maart 1464. In

[10] *http://www.pepingen.be/fb111atah1339faod1czrc17.aspx*
[11] *http://www.materdei-wzc.be/geschiedenis-van-heikruis/01oorsprong-van-de-benaming.htm*

1480 werd er een nieuw kasteel met vijver opgericht. Tijdens de Spaanse overheersing in de 16de eeuw, is Jaspar Van der Noot in dienst getreden van Egmont. Hij heeft een complot gesmeed om zowel Alva in handen te krijgen als Egmont (die zich in de gevangenis van Gent bevond) te bevrijden. Dit plan mislukte door het verraad van een soldaat. Hierop werd Egmont onthoofd. Jaspar Van der Noot is vervolgens gedwongen moeten vluchten en heeft zich ten dienste gesteld van de legers van Oranje. Hij was de eerste ritmeester (kolonel van de formaties ruiterij) der Geuzen. De familie Van der Noot was ondertussen Calvinist geworden. Het goed komt dan in de handen van de familie Völler (Rooms-Katholiek). In 1868-1869 heeft de burggraaf de Nieulant gemeend het oude kasteel te moeten "opsmukken" en de oude versterking werd sterk verminkt (o.a. de torens werden afgebroken). De dorpskom van Heikruis ligt op de waterscheidingskam van het Zuun- en het Laubecqbekken (twee zijrivieren van de Zenne), meteen ook het hoogste punt (+91 m) van Groot-Pepingen. Van de oorspronkelijke dries (= driehoekig dorpsplein) bij het T-kruispunt van de Neerstraat en de Heikruiseplaats is niets bewaard gebleven. Thans is Heikruis een straatdorp met het Ursulinenklooster (met aanhorigheden zoals een kloosterhoeve) en de natuurstenen kerk aan de ene zijde van de straat en de pastorie, het cultureel centrum en enkele woningen aan de overkant. Het zuidelijke gedeelte van de gemeente heeft een uitgesproken agrarisch karakter met her en der kwadraathoeven. Het Bos ter Rijst en het Bois de Strihou strekken zich uit aan beide zijden van de taalgrens.

De heerlijkheid van Pepingen of van Hontoy bestond ook uit een kasteel en gronden. Deze heerlijkheid heeft aan de Waalse familie d'Herbais toebehoord van de 14de tot het begin van de 19de eeuw. Vele heerlijkheden waren vaak ook lenen, maar een heerlijkheid kon ook een eigen bezit zijn[12].

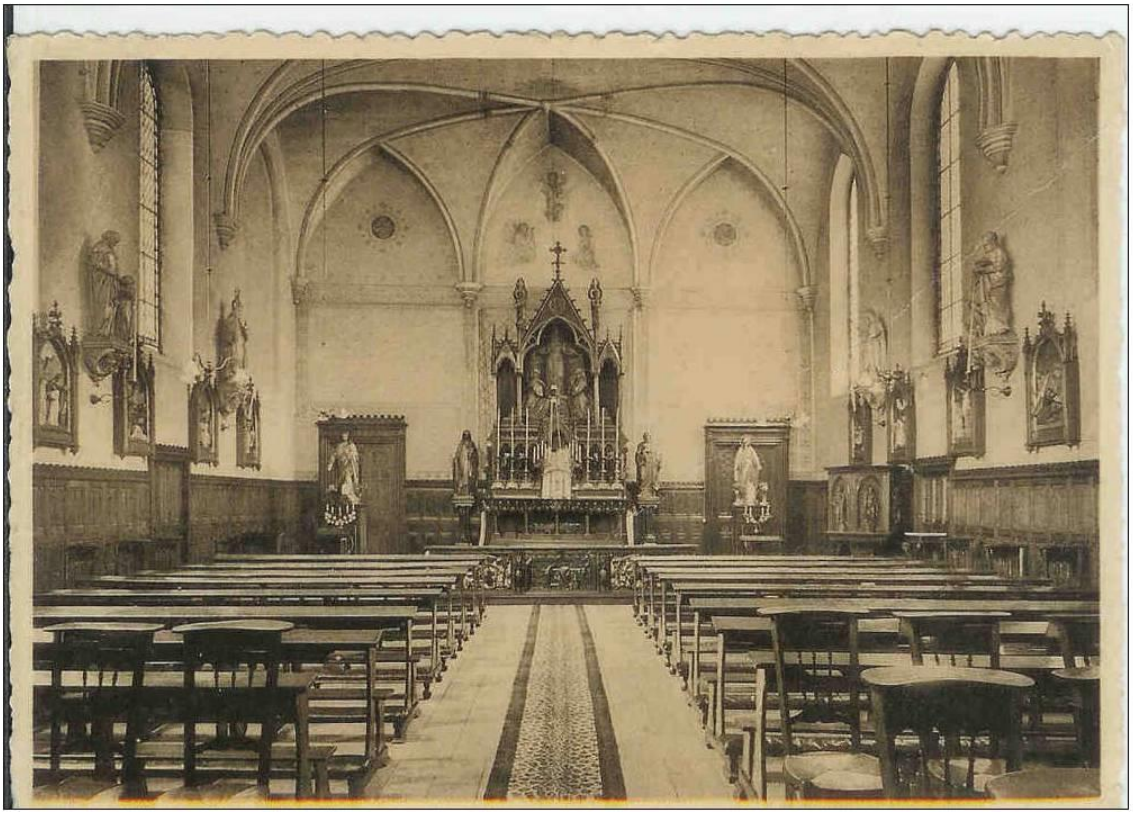
3.3.2 Geschiedenis van het klooster der Ursulinen

Het klooster van Heikruis[13] werd gesticht door de kasteelheren van Risoir, met name de familie Huysman d'Annecroix uit het nabijgelegen Ter Rijst[14]. Zij wilden de kleine, arme meisjes van het dorp verzekeren van een degelijke opvoeding en een degelijk onderwijs. Juffrouw Thérèse Josephine Elisabeth Ghislaine Huysman d'Annecroix richtte zich in 1833 tot Eerwaarde Heer Lambertz, toenmalig directeur van het klooster der Ursulinen te Tildonk, om enkele religieuzen die bekwaam waren onderwijs te verschaffen. Aldus startte op 4 november 1833 een school voor deze arme meisjes. Gedurende de komende jaren werden gebouwen bijgebouwd, en werden -naast de

[12] *http://www.pepingen.be/fb111atah1339faod1czrc17.aspx*
[13] *http://materdei-wzc.be/informatie/index.html*
[14] *https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/134761*

bestaande kostschool- andere scholen opgericht, zoals een kantwerkschool, een zondagsschool, een landbouwschool en een kleuterschool.

In 1836 werd een kapel gebouwd langs de zijkant van de parochiekerk[15]. De bakstenen kloosterkapel waarvan de muren met zandstenen hoekkettingen zijn afgeboord, heeft een neogotische architectuur. Het gebouw heeft een rechthoekig grondplan van vijf traveeën, een vierzijdig voorgeveltorentje en spitsboogramen.

Figuur 10. Zicht op de kapel[16].

Tevens werd een kelder gebouwd die gebruikt werd als begraafplaats voor de zusters. Deze grafkelder ligt onder de kapel der Ursulinen, langsheen het kerkhof en was toegankelijk via een poortje aan de straatkant. Dit poortje werd in 1900 dichtgemetseld Op basis van de opschriften op grafstenen, parochieregisters en de kroniek van het Ursulinenklooster, werd een lijst opgesteld met 35 personen die hier begraven zouden liggen. Deze personen behoren allen tot de familie Huysman.
In 1841 werd een nieuw klaslokaal gebouwd dat op 6 december 1842 in gebruik genomen werd. In 1850 werd een koeienstal opgericht die in 1852 reeds te klein geworden was waarna een nieuwe

[15] *http://www.materdei-wzc.be/paginas/historiek/default.html (geraadpleegd op 07/12/2016)*
[16] *https://www.delcampe.net/fr/collections/cartes-postales/belgique-pepingen/pepingen-pensionnat-des-ursulines-haute-croix-la-chapelle-98607657.html*

schuur gebouwd werd. Er werd tevens een nieuwe loods gebouwd achter deze koeienstal, net als een muur achteraan het park. De kapel werd vergroot op 3 juni 1857. De speelplaats werd geplaveid met blauwe stenen en de westelijke gevel werd verbouwd.

In 1867 werd een nieuwe kerk gebouwd op de plaats van de vorige. Dit zorgde er echter voor dat de kerk niet meer in verbinding stond met de kapel van het klooster. Omdat de kerk op die manier niet meer toegankelijk was voor de zusters, werd ook de kapel verbouwd en wel in 1869. Tussen 1874 en 1877 werden een nieuwe schuur, een wasserij, een bergplaats en een paardenstal gebouwd. Tevens werd op de speelplaats een kleine grot gebouwd ter ere van Onze Lieve Vrouw van Lourdes. In 1885 werd een aanpalende hoeve aangekocht, inclusief talrijke gronden en fruitbomen. In 1902 werd, naar aanleiding van een aantal diefstallen uit de groentetuin, een muur gebouwd langs de kant van de straat. Het aantal leerlingen bleef stijgen waardoor opnieuw een tekort aan leslokalen ontstond. Daarom werden de stallen afgebroken en heropgebouwd als klaslokalen. In 1896 werd een coöperatieve melkerij ingericht in een bijgebouw van het klooster. In 1899 begon de bouw van een nieuwe gevel die reikte tot aan het kerkhof. In de lente van 1909 werden de funderingen gegraven voor een nieuwbouw die gebruikt zal worden door de kostschool en ingelijfd in de grote zaal. Deze nieuwe hoofdvleugel van het klooster is negen traveeën lang en drie bouwlagen hoog.

Figuur 11. De hoofdvleugel aan de Neerstraat[17].

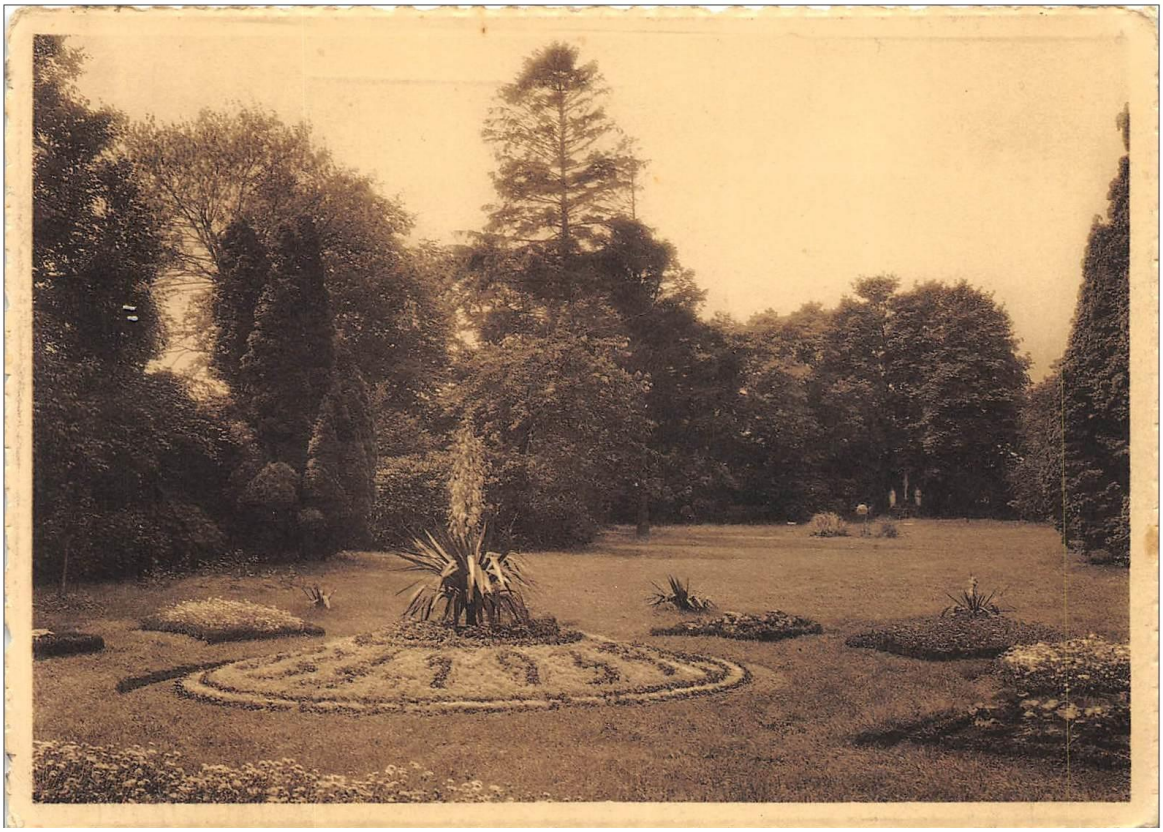
[17] *https://www.delcampe.net/en_GB/collectables/postcards/belgium-pepingen/heikruis-haute-croix-pensionnat-des-ursulines-1914-imp-ste-belge-de-phototypie-bruxelles-176590244.html*

De hoge vleugel aan de Neerstraat betreft een bakstenen gebouw van zeven traveeën lang en drie bouwlagen hoog. Deze werd, net als de kapel, in neogotische stijl gebouwd. Binnen dit gebouw bevindt zich, ondergronds, een magnifieke badzaal en verschillende kelders. In de nacht van 15 op 16 juli 1930 vernielde een brand de kerk, terwijl de kapel van het klooster gespaard bleef. Op 6 maart 1933 werd toestemming gekregen om centrale verwarming te plaatsen in het klooster en in de kostschool. Voor de opslag van de kolen diende een nieuwe kelder gebouwd te worden. In 1938 eindigden de werkzaamheden aan de nieuwe parochiekerk.

30 juni 1961 werd de laatste schooldag: wegens gebrek aan jonge zusters die de oudere religieuze leerkrachten moesten opvolgen, werd de school gesloten. Het gebouw bleef nog even in gebruik als Huis voor de herstellende zusters Ursulinen en stond ook open voor bedevaarten. In 1990 waren alle zusters uit Heikruis vertrokken naar andere instellingen en werd begonnen met de verbouwing van de kostschool tot het huidige woonzorgcentrum Mater Dei. In 2009 werd het uitgebreid met een dagverzorgingscentrum.

De ommuurde pensionaatstuin[18], met een oppervlakte van bijna twee hectare, vormde het landschappelijk decor voor meditatie en soms ook voor stichtelijke plechtigheden. De belangrijkste zichtas vanuit het woonzorgcentrum eindigt bij een calvariegroep in een boog van hoogstammige bomen. Er is zelfs een bijhorende Golgotha in rotsimitatie. In de bakstenen omheiningsmuur aan de zuidwestrand zijn veertien nisjes aangebracht waarin het leven en het lijden van Christus wordt uitgebeeld. In 1877 werd op de speelplaats een kleine Lourdesgrot gebouwd; de Lourdesgrot achteraan in de tuin werd in 1980 gebouwd. De huidige beplanting dateert van na de Eerste Wereldoorlog met uitzondering van enkele tamme kastanjes, een zomerlinde en een sawaraschijncipres.

[18] *https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/134761*

Figuur 12. Zicht op de tuin[19].

3.3.3 Historisch kaartmateriaal

3.3.3.1 Fricx-kaarten (1712)

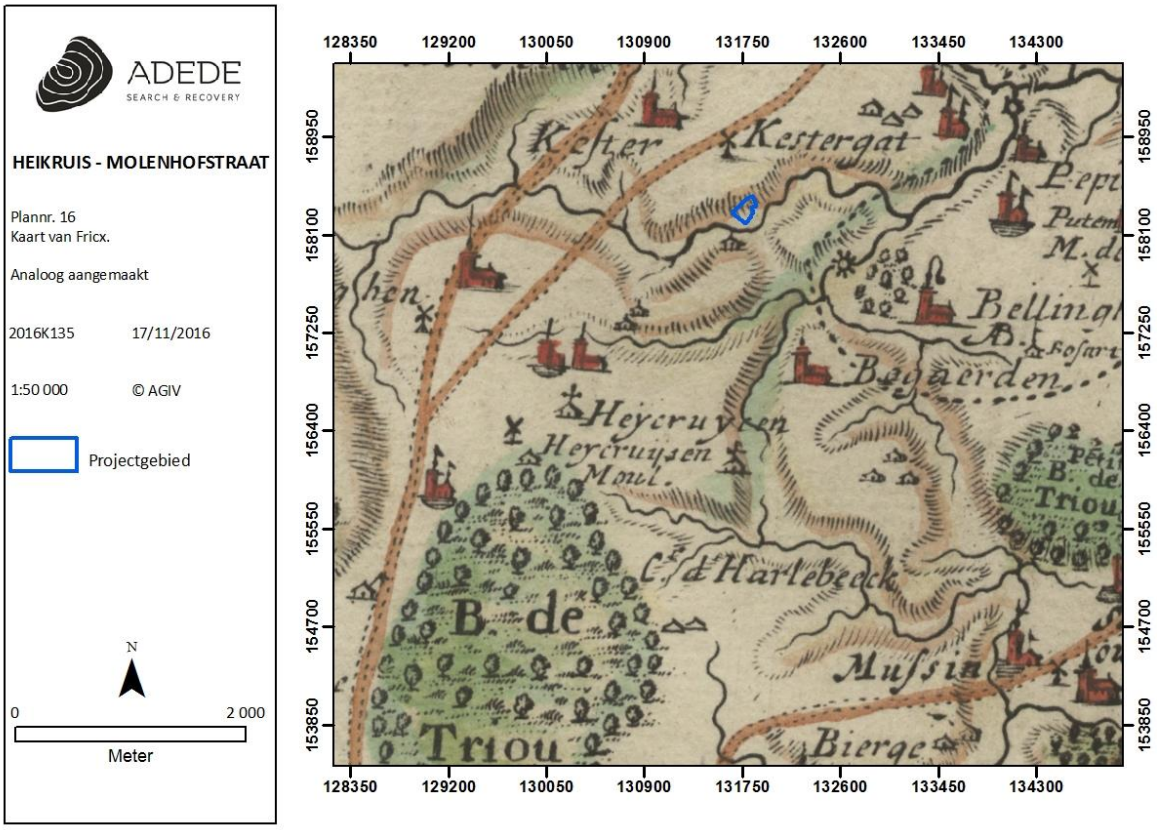
Eugène-Henri Fricx (1644-1730) was de grondlegger van een belangrijke dynastie van 18de -eeuwse drukkers in Brussel. Hij werd in 1689 tot *Imprimeur de sa Majesté,* Koninklijke drukker, benoemd door de privé-raad van de Spaanse koning. Zijn bekendste kaarten zijn de *Cartes des Pays-Bas* uit 1712. Dit is een atlas in twee delen, met een geheel van topografische kaarten van de Nederlanden en een bundel van de stadsplannen opgesteld tijdens belegeringen en veldslagen. De atlas werd aangemaakt als illustratie waarom Fricx het koninklijk privilege voor het drukken van de officiële regeringsdocumenten moest behouden. De privé-raad verleende hem dan uiteindelijk ook dit privilege voor zijn hele leven[20].

Op onderstaand fragment uit de kaarten der Nederlanden van Fricx is duidelijk te zien dat enkel stadskernen, wegen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kastelen, etc. werden weergegeven.

[19] *https://www.delcampe.be/nl/verzamelingen/postkaarten/belgie-pepingen/haute-croix-pensionnat-des-ursulines-le-parc-404837636.html*
[20] *http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpII63204_nl.html*

Het ontbreken van bebouwing op deze kaart betekent dus niet per definitie dat er geen gebouwen stonden. Burgerlijke architectuur kreeg op deze kaarten immers zeer weinig aandacht.

Het georefereren van dergelijke kaarten is doordat zij niet schaalvast zijn vrijwel onmogelijk. Op de kaart van Fricx, zoals ze is weergegeven op de website van Geopunt, is een verschuiving in zuidelijke richting te zien. Het projectgebied ligt in realiteit ten westen van Boggaerden en dus in de zone die staat weergegeven als Heycruysen, net ten noorden van het Bois de Triou. Ten noordoosten van het onderzoeksgebied wordt de dorpskern van Pepingen afgebeeld. Net ten zuiden van het projectgebied stroomt een rivier. In het noorden wordt een molen afgebeeld.

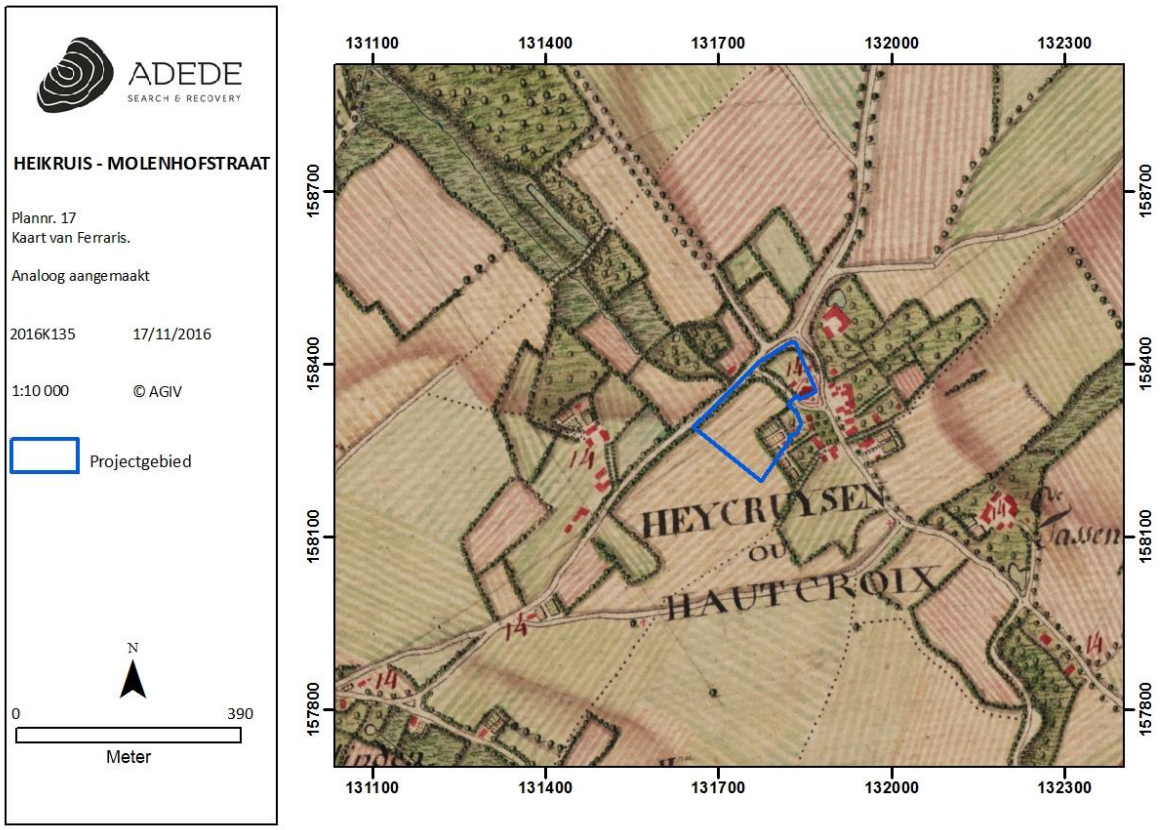

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Fricx.

3.3.3.2 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst. Dit alles gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814). Het resultaat was een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar, bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek

Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het *Kriegsarchiv* te Wenen[21].

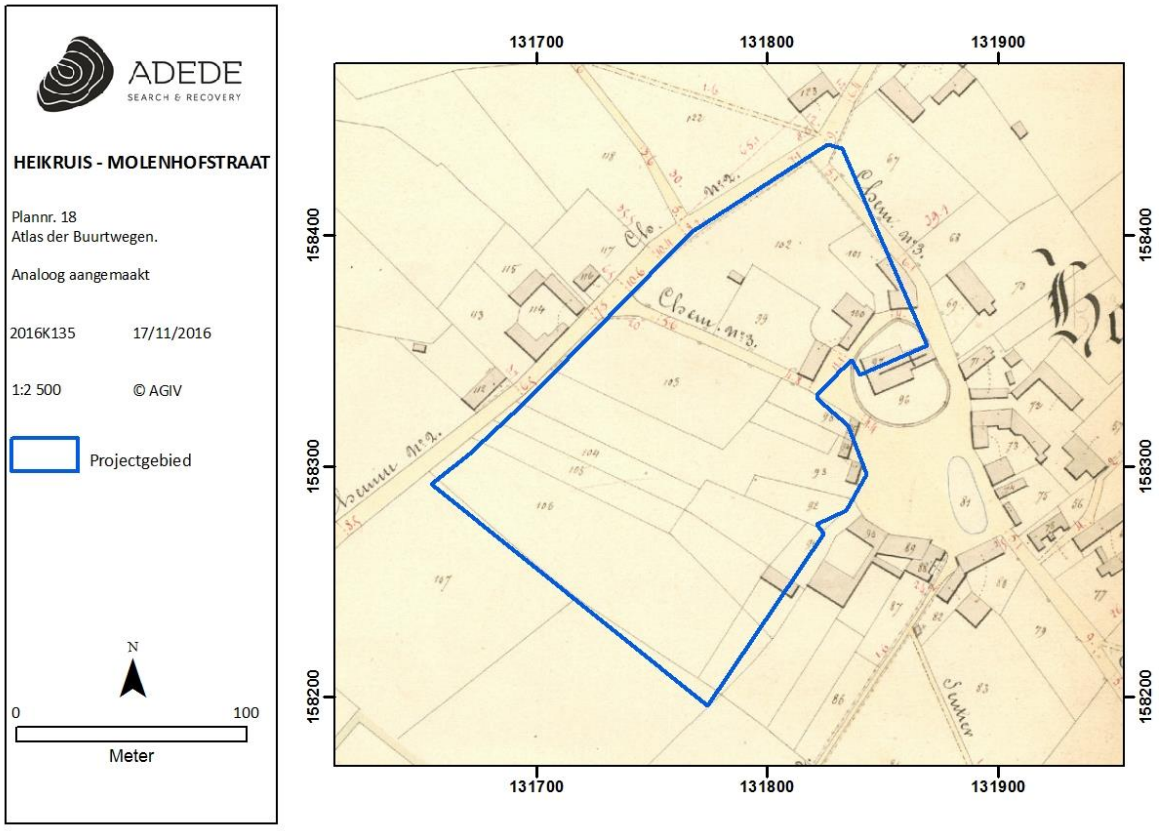
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

Op de kaart van Ferraris wordt Heikruis vermeld als “Heycruysen ou Hautcroix”, zowel de Nederlandse als de Franse benaming wordt hier dus vermeld. Het wegennet rond het projectgebied wordt op de Ferrariskaart zeer gelijkaardig afgebeeld aan de huidige situatie met uitzondering van een buurtweg die het onderzoeksgebied doorsnijdt van oost naar west. Deze doorsnijding wijst op een ander gebruik of bestemming van het onderzoeksgebied voorafgaand aan de bouw van het Ursulinnenklooster Voorts bestaat het projectgebied voor een deel uit akkergebied. De rest bestaat uit percelen die verdeeld zijn door middel van hagen of struikgewas en waar gewassen op verbouwd worden. Binnen deze percelen worden tevens enkele gebouwen afgebeeld, waaronder het kerkgebouw. Een mogelijke verklaring voor de aanwezigheid van het kerkhof binnen het onderzoeksgebied is dat de kapel van het Ursulinenklooster, dat gebouwd werd in 1836, gebouwd werd boven het kerkhof en de ommuring zoals weergegeven op deze kaart.

[21] http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

3.3.3.3 Atlas der Buurtwegen (1841)

Op de Atlas der Buurtwegen wordt Heikruis weergegeven als Haut-Croix. Ook hier is het kerkgebouw afgebeeld binnen het onderzoeksgebied. De waarschijnlijkheid dat dit het gevolg is van een verschuiving in de projectie van het onderzoeksgebied lijkt hier waarschijnlijk omdat de kapel, grenzend aan de laatmiddeleeuwse kerk reeds in 1836 gebouwd werd en historische bronnen de grens met het kerkhof net beschrijven. Verder valt op te merken dat er meer gebouwen worden afgebeeld dan op de Ferrariskaart. Het projectgebied en de gronden daarrond zijn ondertussen opgedeeld in percelen[22].

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

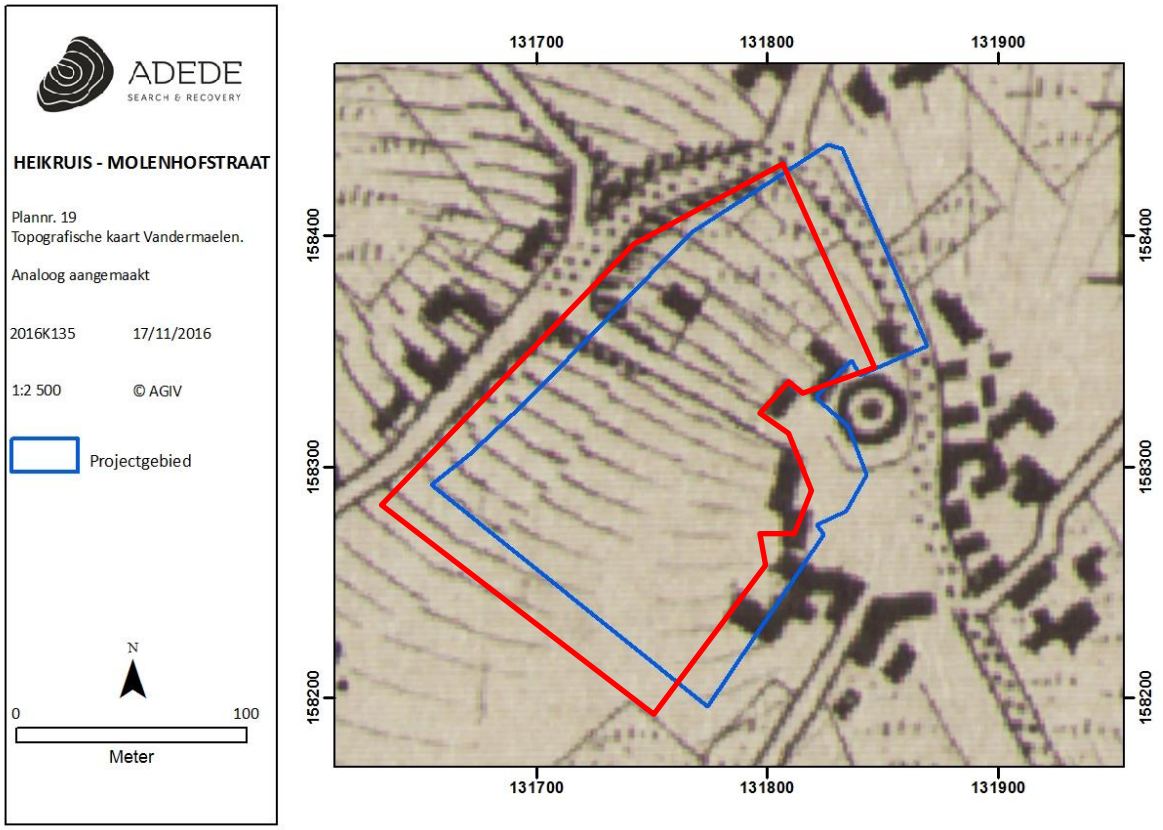
3.3.3.4 Topografische kaart Vandermaelen (1846 – 1854)

Philippe Vandermaelen (1795-1869) is de stichter van het "Établissement Géographique de Bruxelles". Hij publiceerde de eerste uitgave van een topografische kaart van België op metrische schaal. Voordien waren schalen grafisch, of werden ze uitgedrukt in plaatselijke maten (el, vadem, mijl, …). Hij werkte samen met Paul Gérard, die na het vertrek van de Hollanders in 1830, in het bezit

[22] *www.geopunt.be*

gebleven was van de punten van tweede en derde orde van de triangulatie van Erzey. Hij maakte verschillende kaarten van België op basis van dit geodetische net en volgens de gewijzigde projectie van Flamsteed.

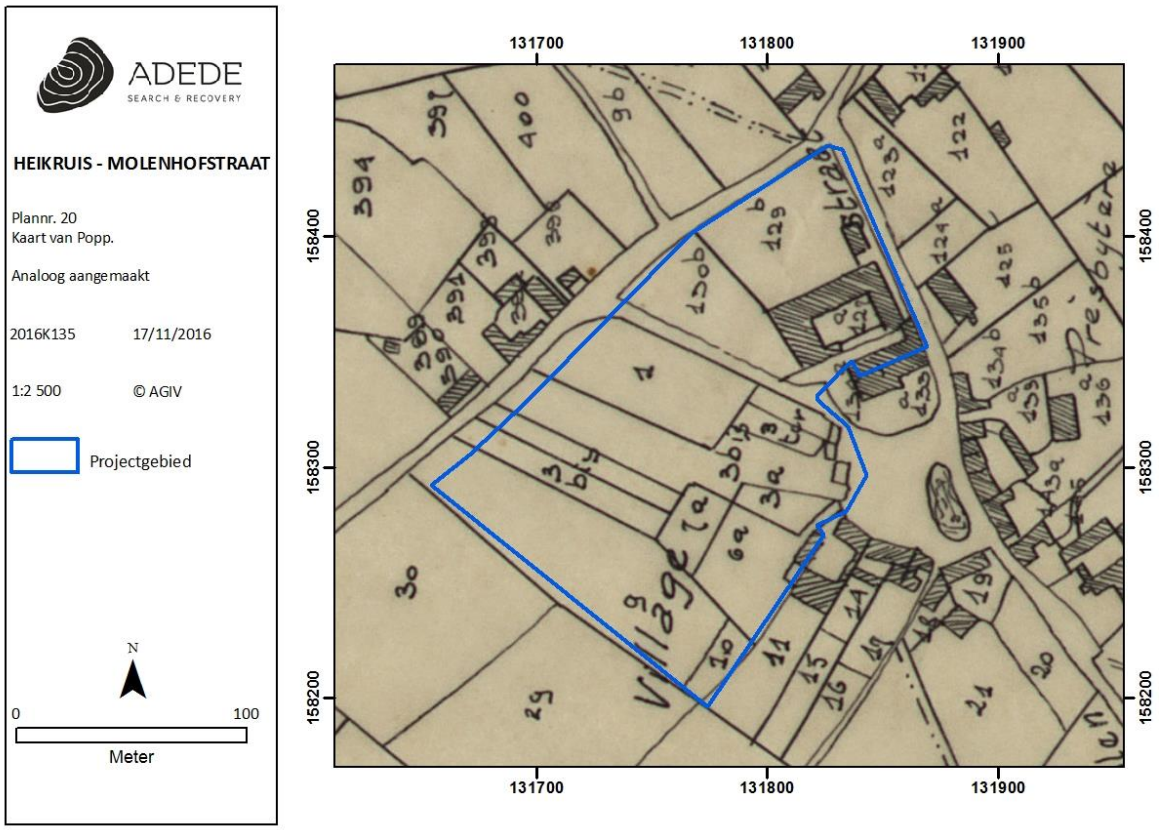
Op de topografische kaart van Vandermaelen wordt Heikruis vermeld als Haut-Croix en Heykruys. De gebouwen op en rond het projectgebied lijken weinig gewijzigd maar worden wel iets anders afgebeeld dan op de Atlas der Buurtwegen. Het kerkgebouw is ook hier zichtbaar op de kaart. De weergegeven situatie lijkt de situatie weer te geven voor de bouw van de kapel omdat de kerk niet lijkt te grenzen aan een gebouw. Na het georefereren van het plangebied lijkt op deze kaart de grens met de kerk correcter zijn weergegeven dan voorgaande kaarten maar niet over de volledige lijn. Het onderzoeksgebied lijkt in het oosten een groter deel van het marktplein in te nemen dan aangenomen. Eveneens grenst het gebied niet aan de straatzijde in het westen. Daarom lijkt het waarschijnlijker aan te nemen dat het onderzoeksgebied een verschuiving moet kennen in zuidwestelijke richting. Hoewel deze nieuwe projectie, op de kaart aangegeven in het rood accurater lijkt, is deze eveneens niet perfect zoals vast te stellen in het noorden en noordwesten.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van Vandermaelen met voorgestelde projectie exactere ligging.

3.3.3.5 Kaart van Popp (1842 – 1879)

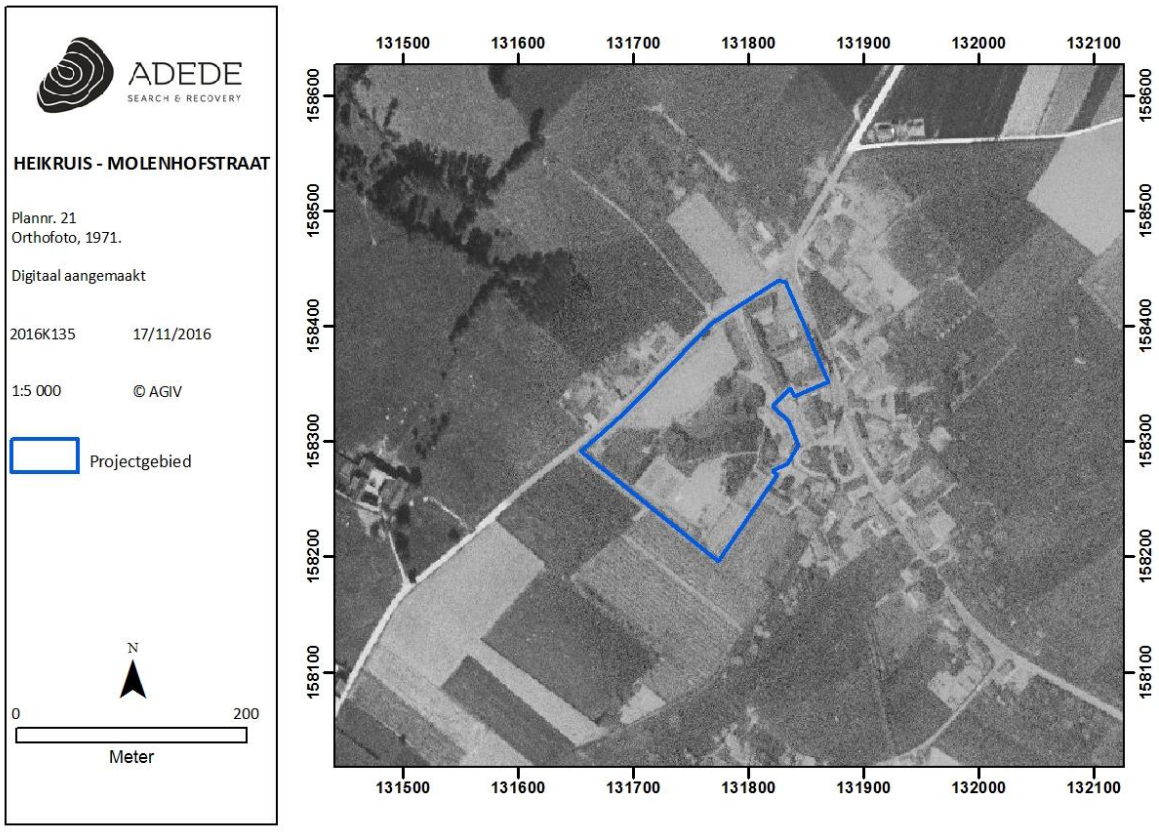
Op de kaart van Popp is opnieuw het kerkgebouw te zien. Naast de kerk is een groot nieuw gebouw zichtbaar met een binnenkoer. Op de kaart zijn het projectgebied en de omgevende gebieden opgedeeld in percelen. Ook hier kan uitgegaan worden van een verschuiving van het onderzoeksgebied te wijten aan afwijkingen op deze historische kaart. Op deze kaart valt duidelijk op te merken dat de kerk grenst aan de kapel van het Ursulinenklooster.

Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.3.3.6 Luchtfoto's: 1971, 1979-1990, 2012

De luchtfoto's van vertonen een gelijkaardig beeld. In het noordwesten ligt het bestaande woonzorgcentrum, terwijl de historische tuin gekenmerkt wordt door loofbomen. Het grote verschil met voorgaande kaarten is de suprematie van de weg die het onderzoeksgebied doorsnijdt. Hieruit kan men besluiten dat de situatie in de laatste 40 jaar onveranderd gebleven is.

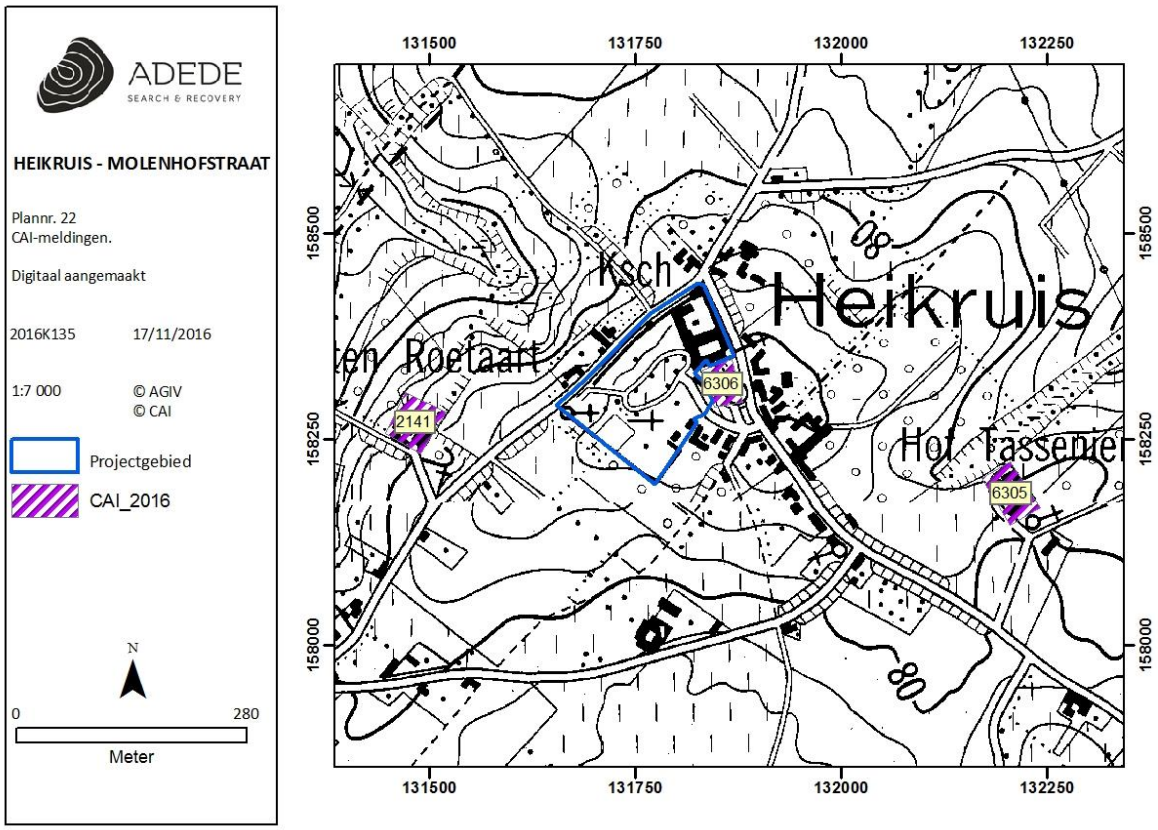

Figuur 18. Situering van het projectgebied op de orthofoto van 1971.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

Zoals eerder aangegeven, is binnen de contouren van het onderzoeksgebied geen eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd, noch werden er binnen het onderzoeksgebied toevalsvondsten gemeld. Op het geoportaal van de CAI worden in de directe omgeving 3 CAI-locaties weergegeven. Het plangebied is wel opgenomen in de Inventaris Landschappelijk Erfgoed maar niet beschermd en niet vastgesteld. De religieuze thematuin met calvarie en Lourdesgrot werd opgenomen in de wetenschappelijke inventaris maar is niet beschermd en niet vastgesteld. Religieuze thema's spelen een belangrijke rol in de meeste klooster- en pastorietuinen. De ommuurde pensionaatstuin, bijna twee hectare groot, vormde het 'landschappelijk' decor voor meditatie en soms ook voor stichtelijke religieuze plechtigheden. De belangrijkste zichtas vanuit het pensionaat eindigt bij een calvariegroep (met de Golgotha in rotsimitatie) in een boog van hoogstammige bomen. In de bakstenen omheiningsmuur aan de zuidwestrand zijn veertien nisjes aangebracht waarin het leven en lijden van Christus in 'rondebosse' wordt uitgebeeld. In 1877 werd op de speelplaats een kleine Lourdesgrot

gebaouwd, maar de lourdesgrot – een krocht uit cyclopisch metselwerk – achter in de tuin werd nog in 1980 gebouwd[23].

Figuur 19. CAI-meldingen op de topografische kaart.

CAI Locatie 2141

Op een afstand van 150 meter ten westen van het onderzoeksgebied bevindt zich het Hof ten Roetaert (ook Hof te Roctaart of Smeyershof). De terminus ante quem datering aan de hand van de Ferraris kaart plaatst de oorsprong van deze hoeve in de 18e eeuw.

CAI locatie 6306

Laat middeleeuwse kerk in gotische stijl (zie figuur 17). Deze kerk werd in de loop van de 18e eeuw verbreed (1867 volgens historische bronnen) en brandde af in 1930. In 1937 werd een nieuwe kerk gebouwd ingeplant op het beboomd dorpsplein[24].

[23] *Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Religieuze thematuin van het rusthuis Mater Dei, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134761 (geraadpleegd op 18 november 2016).*
[24] *https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40392*

Figuur 20. Zicht op oude kerk links en de vernieuwde kerk vanaf 1937

CAI Locatie 6305

Gelegen op een afstand van 600m in oostelijke richting herkent men het Hof te Tasseniers, een laatmiddeleeuwse hoeve behorende tot het leengoed van de heren van Edingen in 1466.

3.5 Besluit

Met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota werd een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem uitgevoerd. Het onderzoek heeft een duidelijk beeld geschetst van de archeologische potentie van het plangebied.

De opdrachtgever wenst op de kadastrale percelen sectie A, 127p en sectie B, 29e van afdeling 6 van Pepingen met een oppervlakte van 25258,788m² het bestaande woonzorgcentrum te slopen en een nieuw woonzorgcomplex aan te bouwen in het zuidwesten van het perceel. Gezien het projectgebied zich niet in een gebied bevindt waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is, noch in een beschermde archeologische site of vastgestelde archeologische zone, én de totale oppervlakte van het projectgebied hoger is dan 3000m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000m² bedraagt, dient bij de vergunningsaanvraag een bekrachtigde archeologienota gevoegd te worden. Deze archeologienota is het resultaat van een volledig afgerond archeologisch vooronderzoek. De eerste fase binnen dit traject is een bureauonderzoek.

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?*

Cartografische bronnen geven een occupatie van het onderzoeksgebied weer vanaf de 18e eeuw. Zo is op de kaart van Ferraris duidelijk de aanwezigheid van twee kleine gebouwen waar te nemen en wat de ligging ervan -naast de Onze Lieve Vrouwkerk die gedateerd is in de late middeleeuwen- interessant maakt naar archeologische verwachting. Bijkomend blijkt uit historisch onderzoek dat het huidige rusthuis oorspronkelijk een nonnenklooster was met kostschool, daterend uit 1840. Het onderzoeksgebied kent met andere woorden ontegensprekelijk een gebruik vanaf de 1e helft van de 19e eeuw en de aanwezigheid van enkele gebouwen in de 18e eeuw. Dit vertelt echter niets over eerdere periodes.

Historische bronnen maken een melding van verbindingswegen uit de Romeinse periode, maar spreken hierbij over de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied.

Een bijkomende archeologische verwachting die geponeerd wordt, is naar de aanwezigheid van restanten die toebehoren aan de Onze-Lieve-Vrouw kerk. De grenzen van deze kerk werden voor het eerst duidelijk beschreven aan de hand van historische bronnen en deze plaatsen de grens met de kapel vanaf 1836. In 1899 werd de huidige grens met het kerkhof bepaald. De periodes voorgaand aan de bouw uit 1836 geven een ommuurde kerk weer. Dit is vast te stellen op de kaart van Ferraris. Hierdoor ontstaat er een hoge verwachting naar de aanwezigheid van inhumaties ter hoogte van het huidige Ursulinenklooster. Over de bewaring en gaafheid van deze restanten kunnen aan de hand van het uitgevoerde bureauonderzoek geen uitspraken gedaan worden.

- *Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?*

Binnen het plangebied zijn nog geen archeologische vaststellingen gebeurd. Er zijn met andere woorden geen directe aanwijzingen voor de aanwezigheid van een archeologische site op het terrein, maar er zijn ook geen sluitende bewijzen voor de afwezigheid van archeologische vindplaatsen op het plangebied. De afwezigheid van archeologische indicaties ligt in het feit dat er nog geen archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden en impliceert dus geen afwezigheid van archeologische sites.

In de nabije omgeving zijn twee hoeves waargenomen, waarvan er één in de late middeleeuwen gedateerd is en een ander waarvan de terminus ante quem van de tweede in de 18e eeuw. In de onmiddellijke omgeving, grenzend aan het te onderzoeken perceel, is er de laatmiddeleeuwse kerk met bijhorend kerkhof dat grenst aan de zuidwestelijke zijde van het perceel.

- *Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?*

Omdat het gebied doorheen de geschiedenis kan gekenmerkt worden door een lage bewoningsdensiteit, is het noodzakelijk conform de Code van Goede Praktijk het landgebruik en de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen.

Het onderzoeksgebied en het straatdorp Heikruis in het algemeen situeert zich op de waterscheidingskam van het Zuun- en het Laubecqbekken op een hoogte van ongeveer 90m TAW. De eolische leemafzettingen van het laat-pleistocene Weichseliaan worden gekenmerkt als het type Aba1 bodem. Deze droge leembodem met B-horizont zorgt doorgaans voor een goede bewaring van archeologische restanten, op sterk hellende terreinen zijn ze echter wel erosiegevoelig.

- *Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?*

De oudste aanwezigheid van historische bebouwing kan voor het onderzoeksgebied slechts achterhaald worden tot in de 18e eeuw, en meerbepaald aan de hand van cartografische bronnen. Historische bronnen vermelden de aanwezigheid van het Ursulinenklooster in 1840, maar de kaart van Ferraris, daterend uit de tweede helft van de 18e eeuw, toont reeds de aanwezigheid van twee niet nader definieerbare gebouwen aan de westelijke grens van het onderzoeksgebied. Deze kaart schetst eveneens het kerkhof rond de oude Onze-Lieve-vrouw kerk binnen het onderzoeksgebied zoals eerder vermeld. De situatie heeft enkele veranderingen ondergaan. De scheidingsmuur met het daarna (na 1937) ontwikkelde kerkhof vond plaats in 1899.

- *Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?*

De geplande werken omvatten een bijna totaalingreep in de bodem van het perceel. Meer specifiek wordt de bestaande wooneenheid gesloopt op een oppervlakte van 4810m². Het nieuwe gebouw, samen met de geplande toegangsweg, septische- en regenwaterputten, liften en de nivellering veroorzaken een verstoring over een totale oppervlakte van ruim 1.5ha. Daarbij wordt de bodem aangesneden tot op een diepte variërende tussen 0.57m en 3.4m diep. Deze bouwwerken volgen op een nivellering van het terrein met afgravingen in het oosten en ophogingen in het westen. Op deze diepte worden potentiële archeologische resten integraal vernield.

- *Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?*

Op basis van het bestudeerde bronnenmateriaal kan niet worden aangetoond dat er zich geen archeologische resten in het projectgebied bevinden. De historische en cartografische bronnen tonen echter aan dat de kans op voorkomen van sites met een hoog kennisvermeerderingspotentieel binnen het onderzoeksgebied heel hoog is. De bebouwing van het onderzoeksgebied van het nonnenklooster met kostschool met bijhorende religieuze thematuin in de eerste helft van 1840 is

het oudst gekende gebruik van het projectgebied dat met zekerheid kan aangetoond worden. Dit neemt niet weg dat het onderzoeksgebied in eerdere periodes in gebruik kon geweest zijn. De laatmiddeleeuwse Onze Lieve Vrouwkerk is een indicatie naar de aanwezigheid van de toenmalige dorpskern. Een bijkomende opmerking is dat het onmogelijk is te achterhalen aan de hand van de bureaustudie waar de grens van het oude kerkhof -rondom de eerder beschreven kerk- lag. Aangezien het kerkhof grenst aan het onderzoeksgebied, bestaat er een kans dat er inhumaties samenhangend met de aanwezigheid van de oude laatmiddeleeuwse kerk in het onderzoeksgebied aanwezig zijn.

De vorm, grootte van het plangebied en de nieuwe ingrepen in voorheen onverstoorde zones over een groot, aaneengesloten oppervlak, ca. 1.5 ha, laten toe een duidelijk beeld te scheppen van het archeologisch erfgoed in het onderzoeksgebied, alsook een interpretatie van mogelijke archeologische sporen in een ruimere context. Het niveau waarop deze potentiële archeologische resten zich bevinden, kon aan de hand van het bureauonderzoek niet achterhaald worden. Daarom acht ADEDE bvba het nodig verder vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren om een antwoord te kunnen bieden op de aanwezigheid van archeologische resten binnen het onderzoeksgebied.

In de Code van Goede Praktijk worden verschillende achtereenvolgende onderzoeksmethodes voorgesteld teneinde de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. In de eerste plaats wordt steeds geopteerd voor onderzoeksmethoden die de ondergrond niet verstoren. Hierin kunnen drie types onderzoek onderscheiden worden. Twee types kunnen onderscheiden worden met een ingreep in de bodem.

Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap en de aardkundige opbouw te kennen door middel van boringen en profielputten. Deze methode biedt niet voldoende informatie om een antwoord te bieden op de vraagstelling naar de aanwezigheid van archeologische sporen. De antwoorden die deze methode aanlevert, kunnen ook via proefsleuven achterhaald worden.

Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek (GPR) biedt mogelijkheden om een zicht te krijgen in de verticale bodemopbouw maar heeft als nadeel de hoge kostprijs, de complexe verwerking van de gegevens en het feit dat de verkregen data tevens door bijkomend veldwerk moeten gestaafd worden. Deze methode biedt ook onvoldoende informatie over de bewaringsgraad, datering en aard van een

eventueel aanwezige vindplaats. De trefkans voor kleine sporen is kleiner dan met proefsleuvenonderzoek.

Veldkarting

Veldkartering heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door middel van een visuele inspectie van het terrein. Gezien de toestand van het terrein -bebouwing in het noordwesten en de historische tuin- is deze methode niet wenselijk. Veldkartering kent zijn grootste potentieel op recent geploegde akkerlanden.

Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Via deze methode worden archeologische sites opgespoord aan de hand van boringen. Deze methode is bijzonder nuttig voor het opsporen van een losse vondstenspreiding van lithisch materiaal kenmerkend voor steentijdsites. Aangezien er geen directe indicaties zijn voor bewaarde steentijdsites en de verwachting hiernaar eerder laag is, en de gronden in de onmiddellijke omgeving van het plangebied een hoog risico op erosie vertonen, lijkt het niet noodzakelijk om eerst landschappelijke of archeologische boringen uit te voeren.

Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt, maar statistisch representatief deel van dat terrein open te leggen en beperkt op te graven. Op die manier kunnen verantwoorde uitspraken worden gedaan voor de rest van het terrein. Deze methode is de meest efficiënte, zowel vanuit wetenschappelijk standpunt als economisch, om op de onderzoeksvragen te kunnen antwoorden die na het bureauonderzoek nog resteren. Via deze methode wordt 10% van de totale oppervlakte van de zone onderzocht door proefsleuven en 2.5% door dwarssleuven en kijkvensters waardoor een hoge trefkans van archeologische sporen mogelijk is binnen het plangebied. Het kennispotentieel van het plangebied zal bereikt worden in de fase van vooronderzoek met ingreep in de bodem.

Dit onderzoek kan echter nog niet worden aangevat door de fysieke toestand van het onderzoeksgebied door de aanwezigheid van de bestaande beplanting en bebouwing en dient meegenomen te worden in het traject van uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem.

3.6 Besluit breed publiek

Op het terrein gelegen aan de Molenhofstraat 31 te Heikruis, dat omsloten wordt door de Molenhofstraat in het westen en de Neerstraat in het oosten, wordt het huidige wooncomplex van

het woonzorgcentrum van Mater Dei gesloopt en heropgebouwd op de achterliggende groenzone van het terrein. Op deze grond met een oppervlakte van meer dan 2.5ha staan nu het wooncomplex met parking, enkele bergruimtes, een garage en een grot. Deze zullen plaats maken voor een nieuw wooncomplex bestaande uit 4 blokken die opgebouwd zullen worden in vierkantsvorm met binnenplein. Deze opbouw zal pas gebeuren na het nivelleren van het terrein door afgravingen in het oosten en ophogingen in het westen. Daarbij zal de bestaande religieuze thematuin met de bijhorende beplanting verwijderd worden. Door de omvang van deze ingreep zal het mogelijke archeologische erfgoed integraal vernield worden.

Hoewel binnen het plangebied nog geen archeologische onderzoeken verricht zijn, toont het bureauonderzoek aan dat het potentieel op archeologische sites hoog is. Het plangebied ligt op de waterscheidingskam van het Zuun- en het Laubecqbekken. Hierdoor kan het, door zijn hoge ligging, in het verleden een grote aantrekkingskracht gehad hebben op de mens. Wat betreft eerdere bewoning, occupatie en landgebruik in het algemeen van het onderzoeksgebied voorafgaand aan het Ursulinenklooster met kostschool geven de geraadpleegde bronnen in het kader van het bureauonderzoek geen sluitend antwoord over de aan- of afwezigheid. Hierdoor is vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk.

Omdat het terrein nog niet toegankelijk is voor dit veldwerk, kan het onderzoek pas uitgevoerd worden wanneer de initiatiefnemer de gronden heeft vrijgemaakt van deze bomen en het slopen van de bouwwerken. Deze zijn onderhevig aan het bekomen van een vergunning waardoor het onderzoek met uitgesteld traject dient uitgevoerd te worden.

4 Bibliografie

- Schroyen K., Buffel P., Matthijs J., Toelichting bij de Quartairgeologische kaart 31-39, kaartblad Brussel-Nijvel.
- Vandeputte O., Gids voor Vlaanderen: toeristische gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen, Uitgeverij Lannoo, 2007.
- Vrancken J. & Renders J., Pajottenland, een land om lief te hebben, Opbouwwerk Pajottenland, 1980.

Websites

- https://www.dov.vlaanderen.be
- http://www.geopunt.be
- http://www.ngi.be
- https://inventaris.onroerenderfgoed.be
- https://cai.onroerenderfgoed.be
- http://www.pepingen.be
- http://www.materdei-wzc.be (geraadpleegd op 07/12/2016)
- http://materdei-wzc.be
- http://belgica.kbr.be
- https://www.delcampe.net
- https://www.delcampe.be

5 Lijst van plannen

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Situering van het projectgebied op de topografische kaart kleur	1:1 500	Digitaal	16/11/2016
0002	Situering van het projectgebied op de orthofoto, 2015	1:1 500	Digitaal	16/11/2016
0003	Situering van het projectgebied op GRB	1:900	Digitaal	16/11/2016
0004	Gekende verstoorde zones	1:1 000	Digitaal	17/11/2016
0005	Inplantingsplan bestaande toestand	1:800	Digitaal	17/11/2016
0006	Inrichtingsplan ontwerptoestand	1:800	Digitaal	17/11/2016
0007	Geplande verstoringen	1:1 000	Digitaal	17/11/2016
0008	DHMVII, digitaal oppervlaktemodel	1:10 000	Digitaal	17/11/2016
0009	DHMVII, digitaal oppervlaktemodel (detail)	1:3 000	Digitaal	17/11/2016
0010	Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart	1:20 000	Digitaal	17/11/2016
0011	Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart	1:20 000	Digitaal	17/11/2016
0012	Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart	1:5 000	Digitaal	17/11/2016
0013	Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart	1:5 000	Digitaal	17/11/2016
0014	Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart	1:5 000	Digitaal	17/11/2016
0015	Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand	1:5 000	Digitaal	17/11/2016
0016	Situering van het projectgebied op de kaart van Fricx	1:50 000	Analoog	17/11/2016
0017	Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris	1:10 000	Analoog	17/11/2016
0018	Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen	1:2 500	Analoog	17/11/2016
0019	Situering van het projectgebied op de topografische kaart van Vandermaelen	1:2 500	Analoog	17/11/2016
0020	Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.	1:2 500	Analoog	17/11/2016
0021	Situering van het projectgebied op de orthofoto, 1971	1:5 000	Digitaal	17/11/2016
0022	CAI-meldingen op de topografische kaart zwart-wit	1:7 000	Digitaal	17/11/2016
0023	Voorstel proefsleuven	1:2 500	Digitaal	18/11/2016

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal oppervlaktemodel 1m. - 19 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal oppervlaktemodel 1m (detail). - 20 -
Figuur 3. Hoogteprofielen © AGIV. - 21 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart. - 22 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart. - 23 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart. - 25 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart. - 26 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten. - 27 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand. - 28 -
Figuur 10. Zicht op de kapel. - 31 -
Figuur 11. De hoofdvleugel aan de Neerstraat. - 32 -
Figuur 12. Zicht op de tuin. - 34 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Fricx. - 35 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris. - 36 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen. - 37 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van Vandermaelen met voorgestelde projectie exactere ligging. - 38 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp. - 39 -
Figuur 18. Situering van het projectgebied op de orthofoto van 1971. - 40 -
Figuur 19. CAI-meldingen op de topografische kaart. - 41 -
Figuur 20. Zicht op oude kerk links en de vernieuwde kerk vanaf 1937 - 42 -